

Jaarrapportage 2008

WOT-04-006 Natuurplanbureaufunctie

werkdocumenten

WOT
Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu

WAGENINGENUR

For quality of life

Jaarrapportage 2008

WOT-04-006

Natuurplanbureaufunctie

Werkdocument 136

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu

Wageningen, februari 2009

De reeks 'Werkdocumenten' bevat tussenresultaten van het onderzoek van de uitvoerende instellingen voor de unit Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu (WOT Natuur & Milieu). De reeks is een intern communicatiemedium en wordt niet buiten de context van de WOT Natuur & Milieu verspreid. De inhoud van dit document is vooral bedoeld als referentiemateriaal voor collega-onderzoekers die onderzoek uitvoeren in opdracht van de WOT Natuur & Milieu. Zodra eindresultaten zijn bereikt, worden deze ook buiten deze reeks gepubliceerd.

Dit werkdocument is gemaakt conform het Kwaliteitshandboek van de WOT Natuur & Milieu en is goedgekeurd door Paul Hinssen (deel)programmaleider WOT Natuur & Milieu.

WOT-werkdocument 136 is het resultaat van een onderzoeksopdracht van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL), gefinancierd door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV). Dit onderzoeksrapport draagt bij aan de kennis die verwerkt wordt in meer beleidsgerichte publicaties zoals Natuurbalans, Milieubalans en thematische verkenningen.

©2009 **Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu**

Postbus 47, 6700 AA Wageningen

Tel: (0317) 48 54 71; Fax: (0317) 41 90 00; e-mail: info.wnm@wur.nl

De reeks WOT-werkdocumenten is een uitgave van de unit Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, onderdeel van Wageningen UR. Dit werkdocument is verkrijgbaar bij het secretariaat. **Het document is ook te downloaden via www.wotnatuurenmilieu.wur.nl.**

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, Postbus 47, 6700 AA Wageningen

Tel: (0317) 48 54 71; Fax: (0317) 41 90 00; e-mail: info.wnm@wur.nl; Internet: www.wotnatuurenmilieu.wur.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. De uitgever aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Woord vooraf

Sinds 1 januari 2005 worden de Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu uitgevoerd onder de voorwaarden die LNV en de stichting DLO eind 2004 zijn overeengekomen en die zijn vastgelegd in de Uitvoeringsovereenkomst WOT Natuur & Milieu. De jaarrapportage is toen ook opnieuw vormgegeven.

Per WOT-programma is een zelfstandig werkdocument samengesteld, dat bestaat uit drie delen: een samenvattende rapportage over het programma als geheel, een beschrijving van elk der afzonderlijke projecten en een Engelstalige beschrijving. De volgende werkdocumenten omvatten samen de jaarrapportage over 2008 van de WOT Natuur & Milieu:

Nr. 132: WOT-04-001 Koepel (Communicatie, Kwaliteit en Management)

Nr. 133: WOT-04-002 Onderbouwend Onderzoek

Nr. 134: WOT-04-003 Advisering Natuur & Milieu

Nr. 135: WOT-04-005 M-AVP

Nr. 136: WOT-04-006 Natuurplanbureaufunctie

Nr. 137: WOT-04-007 Milieuplanbureaufunctie

Dit werkdocument bevat de jaarresultaten van het WOT programma ***WOT-04-006 (Natuurplanbureaufunctie)***. De resultaten van deze projecten hebben hun weg gevonden in de diverse producten van het Planbureau voor de leefomgeving en in de werkdocumenten, rapporten en studies van de WOT Natuur & Milieu.

Daarnaast wordt in het Kennisbasis Thema Groene en Blauwe Ruimte (KB1) jaarlijks geïnvesteerd in kennisvernieuwing voor de WOT Natuur & Milieu. De rapportage hierover wordt opgesteld onder verantwoordelijkheid van de leiding van dit Kennisbasisthema.

Ter verantwoording van de besteding van de beschikbare middelen is voor elk project een beknopt verslag gemaakt. Deze verslagen zijn hier gebundeld. In elk verslag staan voor het desbetreffende project de administratieve gegevens en een beknopte inhoudelijke beschrijving van het doel en het behaalde resultaat.

Paul Hinssen

Inhoud

Woord vooraf	3
Thema-rapportage WOT-04-006	7
Project-rapportage WOT-04-006	13

Thema-rapportage WOT-04-006

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu (WOT Natuur & Milieu)

Programma WOT-04-006: Natuurplanbureaufunctie

1. Naam+nr. cluster, naam clusterleider:
WOT-04,
Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu
P.J.W. Hinssen
2. Naam+ nr. thema:
WOT-04-006,
Natuurplanbureaufunctie,
3. Naam thema-coördinator (met Wageningen UR-onderdeel):
P.J.W. Hinssen, Alterra
4. Contactperso(ou)nen LNV (met LNV-directie)/overige betrokkenen (met organisatiernaam):
Jieles van Baalen (DN/DP),
Sander van Opstal (DK),
Adiel Jahangir (DK),
Jaap Wiertz (PBL – Planbureau voor de Leefomgeving, waarin MNP en RPB zijn opgegaan)
5. Deelnemende kennisinstellingen binnen en buiten Wageningen UR:
Alterra
LEI
Wageningen IMARES
6. Doelgroepen:
Parlement, Kabinet, Beleidsdirecties van LNV, VROM, V&W, EZ
7. De beleidsopgave(n) van LNV waaraan de onderzoeksresultaten een bijdrage leveren;

De Natuurplanbureaufunctie is een wettelijk vastgelegd instrument ter ondersteuning van het natuurbeleid (Wet van 24 december 1997, houdende regelen ter instelling van de Natuurplanbureaufunctie). Functies zijn signaleren van trends en problemen, evalueren van beleidsprestaties en prognoses over de mate waarin het beleid de doelen realiseert, evenals het vertalen van trends in de samenleving en het ruimtegebruik in termen van kansen en bedreigingen voor natuur. Jaarlijks wordt een natuurbalans en vierjaarlijks een natuurverkenning uitgebracht. Opdrachtgever hiervoor is de bestuursraad van LNV. Incidenteel kan het PBL verkenningen of effectbeoordelingen voor derden uitvoeren, bijvoorbeeld voor politieke partijen of particuliere natuurorganisaties. Dit behoeft goedkeuring van de minister.

8. De kennisvragen die aan de beleidsopgave(n) gekoppeld zijn en die worden beantwoord met de uitkomsten van het onderzoek;

Dit programma heeft een aantal bijdragen geleverd aan het beantwoorden van vragen die LNV middels de LNV/VROM kaderbrief aan het PBL heeft gesteld. De totaalrapportage wordt opgesteld door het PBL. **Deze rapportage is daarom tevens te beschouwen als bijlage van de rapportage van PBL aan haar opdrachtgevers VROM en LNV,**

9. De beoogde en daadwerkelijk in 2008 bereikte (tussen)resultaten;

Het werkplan van het Programma Natuurplanbureau functie omvat de directe bijdragen van DLO aan de Natuurplanbureau functie. Het onderzoek ter onderbouwing van de kennis voor de Natuurplanbureau functie (de kennisontwikkeling) is – net als in voorgaande jaren - in 2008 in een apart programma (WOT-04-002) ondergebracht.

De resultaten van het programma zijn de producten voor de Natuurplanbureau functie. Het programma gebruikt modellen, gegevens en analyses die afkomstig zijn uit andere (onderbouwende) LNV-programma's en coördineert de toelevering hiervan.

Het werkplan 2008 bestond uit de volgende onderdelen:

- A. Wettelijke producten, te weten Natuurbalans 2008 en Milieu- en Natuurcompendium, en de thematisch assessments “Klimaat natuur”, “Maatschappelijke betekenis Landschap” en “Kosteneffectiviteit”. Daarnaast is bijgedragen aan kennis t.b.v. de evaluatie van het Beleidsprogramma Biodiversiteit Internationaal (BBI) en aan de tweede Doelberekingsmonitor Nota Ruimte.
- B. Quick response functie,
- C. Ontwikkeling en onderhoud van de samenhang in het instrumentarium (informatielogistiek, graadmeters, modellen, kwaliteitsverbetering)
- D. Management, kwaliteitszorg, communicatie en ondersteuning

A.1 Productie van de Natuurbalans 2008

In september 2008 is de elfde Natuurbalans uitgebracht waaraan dit programma een belangrijke bijdrage (inhoudelijk ca 70%,) heeft geleverd. Het betreft een evaluatie van het natuur- en landschapsbeleid in brede zin tegen het licht van de laatste ecologische en maatschappelijke ontwikkelingen. Naast deze vaste onderdelen is speciale aandacht besteed aan de evaluatie van de ecologie van de zoete en zoute wateren.

A.2 Productie en onderhoud van het Milieu- en Natuurcompendium (MNC)

Het MNC is als internetversie in 2008 verder uitgebreid en geactualiseerd, en er is geïnvesteerd in het vergroten van de bekendheid van de website. Het MNC bevat gegevens van een groot aantal organisaties en ondergaat een statistische kwaliteitstoets door het CBS. De inhoudelijke bijdrage van dit programma betreft voornamelijk de onderdelen landschap, ecosystemen, natuur en samenleving en natuurbeleid. Qua inspanning, inclusief coördinatie is dit ca. 10% van de totale projectomvang exclusief gegevensverzameling.

A.3 Thematische assessments

Van de thematisch assessments “Klimaat natuur”, “Maatschappelijke betekenis Landschap” en “Kosteneffectiviteit” is alleen de eerste volledig uitgevoerd, omdat het PBL heeft besloten de beide andere niet apart uit te brengen, maar te integreren in de in 2011 te verschijnen Natuurverkenning. Verder is bijgedragen aan kennis t.b.v. de evaluatie van het Beleidsprogramma Biodiversiteit Internationaal (BBI) en aan de tweede Doelberekingsmonitor Nota Ruimte (verschenen in de zomer van 2008).

B Quick Response Functie

Bij wet (Natuurplanbureau functie) is geregeld dat de minister van LNV het PBL kan verzoeken ad hoc activiteiten te verrichten ook kan het PBL ongevraagd adviezen leveren, of bijdragen aan integrale planbureau producten. In 2008 zijn adviezen geleverd over Beheerplannen Natura-2000, Tegenkrachten Natuur, Agenda Landschap, Groenblauwe diensten en

Functionele biodiversiteit. Deze adviezen zijn door het PBL als informatie ingebracht in de desbetreffende beleidsprocessen.

C. Ontwikkeling en onderhoud instrumentarium

In 2008 is onderhoud gepleegd aan de web-portals, de explorers, de indicatoredatabase en de metadatasysteem. In het samenwerkingsproject 'Kwaliteitslag' zijn nu ook de modellen van Wageningen UR voor het PBL met hardnekkige onvolkomenheden bijna allemaal op een basiskwaliteitsniveau gebracht en zijn plannen voor verdere verbetering gemaakt. De coördinatie van de gegevensvoorziening blijft een punt van zorg. Naast de versnippering van het databeheer en drempels bij de verstrekking ervan blijken soms ook de eigen gebruiksdoelen van de gegevensbeheerders tot structurele andere manier van dataregistratie te leiden, dan voor PBL-doelen nodig is. Voor een oplossing is interdepartementale samenwerking nodig (DG-overleg).

D. Management en communicatie

De netwerkstructuur (binnen Wageningen UR en daarbuiten), en de sturende rol van dit programma voor kennisontwikkeling (WOT-04-002) vraagt relatief veel tijd voor coördinatie en sturing.

De bijdragen aan producten van het PBL worden via de communicatiekanalen van het PBL verspreid. Hierover bestaat regulier contact tussen de communicatiemedewerkers van PBL en WOT. De wetenschappelijke borging van de bijdragen van dit programma vindt plaats in WOT-rapporten, werkdocumenten en studies. Daarnaast worden het ministerie van LNV en de overige doelgroepen op de hoogte gehouden door berichten in Kennis Online en de WOT nieuwsbrief 'WOT's new'.

10. De gerealiseerde kennisoverdracht richting doelgroep en de benutting van ontwikkelde kennis door de doelgroep.

De gerapporteerde resultaten vinden langs verschillende wegen hun bestemming bij doelgroepen. Intern zorgen werkdocumenten ervoor dat collega onderzoekers kunnen voortbouwen op verkregen resultaten. Extern worden beleidsdoelgroepen geïnformeerd via de producten (natuurbalans, natuurverkenning, thematische assessments en ad hoc adviezen), de wetenschappelijke wereld door de (WOT-rapporten) en de samenleving met WOT-studies. Uit regelmatige nabestellingen blijkt dat de ontwikkelde kennis in een behoefte voorziet.

11. De samenwerking tussen de bij het thema betrokken DLO-instituten en andere instellingen/organisaties;

In dit programma is samengewerkt met Alterra (75%), LEI (20%) en Wageningen-IMARES (5%) De samenwerking verloopt in open sfeer. De werkzaamheden worden uitgezet binnen de voorwaarden van het WOT-statuut en met een vraaggestuurde aanpak.

De samenwerking met het PBL vraagt door de fusie van MNP met RPB vernieuwde aandacht. Deels omdat de WOT bij het RPB-deel nog onbekend is, deels omdat de vraag naar expertise ruimer wordt (meer "Ruimte"-kennis). Ondanks de versnippering van het databeheer komen de meeste relevante data gelukkig tijdig beschikbaar voor de PBL producten, in het bijzonder vanuit DR en DLG. De nieuwe regels rond ILG zorgden in dit eerste publicatiejaar wel voor vertraging, waardoor deze data niet konden worden gebruikt.

Project-rapportage WOT-04-006

Overzicht projecten WOT-04-006

Projectnummer	Projecttitel	Pagina
5230003-70	Natuurbalans 2008 Kernteam	17
5230003-72	Natuurbalans 2008 Waardering, gebruik, beleving water	19
5230003-74 / LEI 21181	Voorbereiding Natuurbalans 2009	20
5230005-07 / LEI 21212	Milieu- en Natuurcompendium	21
5230007-08	Detacheringen	22
5230008-11	TA Recreatie in Natuur en Landschap	23
5230009-32	Afronding VHR	24
5230010-07	Synthese ecologische kennis	25
5230010-08	Afronding Programmabeheer	26
5230011-12	Synthese landschapskennis	27
5230012-24	Synthese Natuur in bestuur en samenleving	28
5230014-13	Belevingswaardemonitor deel 2	29
5230015-21	Bescherming biodiversiteit internationaal	30
5230016-10	Onzekerheid modellen	31
5230017-10	Kennisbenutting PBL	32
5230018-07	Achtergrondrapportage NPB-producten	33
5230019-07	Kwaliteitsbewaking modellen en data	34
5230019-08 en -09	Duurzame uitwisseling van informatie	35
5230020-15	Wot-studie Monitoring	36
5230020-20	Advisering National Focus Point EEA bij PBL	37
5230020-21	Afronding NME in het basisonderwijs	38
5230020-22	Vervolg vraag en aanbod bestuurskunde	39
5230020-23 en LEI 21134	Quick Response Functie	40
5230020-24	CBD-Klimaatindicator	41
5230020-25	Afronding Natuurbalans voor scholieren	42
5230020-26	CVTO	43
5230020-27	Wot-studie Europees belang Nederlandse natuur	44
5230020-28	Daarmoetikzijn	45
5230020-30	CBD-brochure	46
5230022-07	Programmamanagement NPB-functie	47
5235032-01	TA Klimaatverandering natuur en ruimte	48
5235226-01	Beheer SMART	49

5235299-01	Leerboek recht voor de groene ruimte	50
5235407-01	Afronding nulmeting NL	51
LEI 21008	Oogsten van macro-economieprojecten	52
LEI 21014	Informatienet Terreinbeheer 2008	53
LEI 21032	Natuurbalans 2008 Maatschappelijke Ontwikkeling	54
LEI 21046 / 5230004-07	TA GLB en KE	55
LEI 21087	Natuurbalans 2008 Beleidsevaluatie	56
LEI 21088	Natuurbalans 2008 LEI-algemeen	57
LEI 21093	Provinciale Landschappen in het Informatienet Terreinbeheer	58
LEI 21107	Kennissynthese Natuur en Economie	59
LEI 21108	WOt-studie Natuur en landschap	60
LEI 21113	Baten van Natuur	61
LEI 21139	Kosteneffectiviteit (Verburg)	62
LEI 31469 en LEI 31254	BIN Land- en Tuinbouw 2008 en Agrimonitor	63
439.42000.03	Biodiversiteit Benthos Noordzee	64
52234177-01	WOt-studie Draagvlak	65

Natuurbalans 2008 Kernteam

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	Natuurbalans 2008 Kernteam
Projectnummer:	5230003-70
BAS-code	WOT-04-006-050.1
Projectleider:	Gertie Arts
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / Ir. K. Wieringa
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

De Natuurbalans is een jaarlijkse rapportage die de ontwikkeling beschrijft van de kwaliteit van natuur en landschap in het licht van het gevoerde beleid.

Doelstelling van het onderzoek:

Dit deelproject is een overkoepelend project. De grootste bijdrage betreft projectmanagement van de plv projectleider en het projectsecretariaat. Het omvat de administratieve, coördinerende en organiserende taken die d.m.v. deelname aan het Kernteam waaronder redactie, de productie van tabellen, grafieken en figuren bijdragen aan de uiteindelijke totstandkoming van het boekje Natuurbalans 2008.

Aanpak en tijdspad:

De productieperiode omvat: Kernteam-activiteiten ten behoeve van voorbereiding, opstarten deelprojecten, intern concept, extern concept, CDL-concept, RDL-versie, eindversie, boek, presentatie en nazorg. Activiteiten zijn beoordelen en bijdragen aan concepten, intern en extern overleg, administratie en coördinatie van het productieproces in Den Haag.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Jorritsma, I.T.M., 2008. Natura 2000, Sense of Urgency en Kaderrichtlijn Water Over natuurdoelen en maatregelen. Werkdocument WOT.

Planbureau voor de Leefomgeving (PBL), 2008. Natuurbalans 2008.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

De Natuurbalans 2008 en de analyse van de effecten van de maatregelen die in de Kaderrichtlijn Water zijn voorgesteld op het behalen van de randvoorwaarden voor de Natura 2000-doelen, heeft een rol gespeeld in de discussie in de Kamer over de voortgang van de Ecologische Hoofdstructuur.

Natuurbalans 2008 Klimaat, Water, Ruimte, Landschap

Programma WOT-04-006	
Resultaten 2008 per project	
Programmathema:	Natuurplanbureauafunctie
Projecttitel:	Natuurbalans 2008 Klimaat water ruimte landschap
Projectnummer:	5230003-71
BAS-code	WOT-04-006-050.2
Projectleider:	Henk Wolfert
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / Ir. K. Wieringa
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008
<i>Kennisbehoefte doelgroep:</i> Dit onderzoek verkent hoe de klimaatverandering via het waterbeleid de ruimte voor natte natuur beïnvloed, met name hoe de natte natuur kan profiteren van beleid op andere terreinen (WB21 en beleid voor het Rivierengebied en de Randstad), aangevuld met een uitwerking voor een specifiek natuurype, namelijk moeras.	
<i>Doelstelling van het onderzoek:</i> De Natuurbalans 2008 beschrijft de kwaliteit van natuur en landschap, met een focus op de natte natuur, in relatie tot het gevoerde beleid. Dit projectplan heeft als doel een antwoord te geven op één van de deelvragen, namelijk: "Welke landschappelijke veranderingen brengt de wateropgave door klimaatverandering in de nabije toekomst met zich mee en welke effecten heeft dat op de (natte) natuur?"	
<i>Aanpak en tijdpad:</i> Voor elk van de drie delen (WB21, Rivierengebied en Randstad) zal recent verricht (soms nog lopend) onderzoek gemonteerd worden en vertaald naar duidelijke boodschappen voor de Natuurbalans. Deze boodschappen zijn gericht op het handelingsperspectief van beleidsmakers en bestuurders. Waar nodig wordt aanvullend, maar beperkt, onderbouwend onderzoek gedaan. De uitvoering van deze drie onderdelen vindt gelijktijdig plaats. De communicatie over de resultaten is opgenomen als een vierde deel van het project. De uitwerking van de casus over moeras vindt separaat plaats.	
<i>Beoogde en bereikte resultaten en producten:</i> Wolfert, H.P., Pieterse, N., Vos, C.C., 2008. Ruimte voor natte natuur en landschap. In: PBL, Natuurbalans 2008. Planbureau voor de Leefomgeving, Bilthoven. pp. 119-140. Wolfert, H.P., Fakkkel, E., Maas, G.J., Makaske, B., Van den Brink, N.G.M., Pieterse, N., Querner, E.P., Vos, C.C. Ruimte voor natte natuur: achtergronden bij de Natuurbalans 2008. Rapport, Wettelijke Onderzoekstaken Natuur en Milieu, Wageningen. (in voorbereiding)	
<i>Doorwerking resultaten naar doelgroepen:</i> De resultaten bieden handvaten voor een brede discussie over natuur, water, klimaat, ruimte, landschap en milieu in de context van duurzaamheid.	

Natuurbalans 2008 Waardering, gebruik, beleving water

Programma WOT-04-006	
Resultaten 2008 per project	
Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	Natuurbalans 2008 Waardering, gebruik, beleving water
Projectnummer:	5230003-72
BAS-code	WOT-04-006-050.3
Projectleider:	Jan Vreke
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / Ir. K. Wieringa
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008
<p><i>Kennisbehoefte doelgroep:</i> Het beschikbaar krijgen van informatie over</p> <ul style="list-style-type: none"> • de omvang van watergebonden recreatie, de mogelijkheden voor watergebonden recreatie (aanbod), de condities waaraan moet zijn voldaan om deze activiteiten mogelijk te maken en de verhouding tussen het realiseren van deze condities en maatregelen ter verbetering van aquatische natuur; • de invloed van watergebonden recreatie op het realiseren van natuurdoelen in Natura2000 gebieden; • de invloed van grote en kleine wateren op de beleving van het landschap. 	
<p><i>Doelstelling van het onderzoek:</i> Het project beoogt inzicht te genereren geven in het gebruik en de beleving van water, de mogelijke consequenties daarvan voor het realiseren van natuurdoelstellingen in Natura 2000 gebieden en in de mogelijkheden (aanbod) voor watergebonden recreatieactiviteiten.</p>	
<p><i>Aanpak en tijdpad:</i> Uitvoering van deelprojecten over de afzonderlijke kennisvragen en het samenvoegen van de uitkomsten van deze deelprojecten tot een tekst voor de Natuurbalans.</p>	
<p><i>Beoogde en bereikte resultaten en producten:</i> Vreke J., N. van der Wulp, J. Donders, M. Goossen, S. de Vries, T. de Boer en R. Henkens (2008) Recreatief gebruik van water. WOT-werkdocument 123 Henkens, R.J.H.G. (2008) Kwalitatieve analyse van knelpunten tussen Natura2000 gebieden en waterrecreatie. WOT-werkdocument 119,</p>	
<p><i>Doorwerking resultaten naar doelgroepen:</i> De resultaten zijn opgenomen in de Natuurbalans 2008</p>	

Vorbereiding Natuurbalans 2009

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	Vorbereiding Natuurbalans 2009
Projectnummer:	5230003-74 / LEI 21181
BAS-code	WOT-04-006-050.8
Projectleider:	Irma Jorritsma / René Verburg
Uitvoerende instellingen:	Alterra / LEI
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / Ir. K. Wieringa
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

Ten behoeve van de Natuurbalans van 2009 heeft het Planbureau voor de Leefomgeving behoefte aan een overzicht van relevante literatuur, van beleidsdoelen en bijbehorende indicatoren.

Doelstelling van het onderzoek:

Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) bepaalt de onderwerpen voor de jaarlijkse Natuurbalans. Het WOt Natuur en Milieu levert bijdragen aan de Natuurbalans, o.a. door het uitzetten van onderzoeksprojecten bij WUR Alterra. Dit project betreft het inventariseren van die onderwerpen die zullen worden opgenomen in de Natuurbalans 2009, en waaraan Wageningen UR en met name het WOt Natuur en Milieu en Alterra een bijdrage kunnen leveren.

Dit project omvat het –meewerken aan het- inventariseren van de onderwerpen, die relevant zijn voor de Natuurbalans 2009. Tevens zal worden geïnventariseerd welke kennis al aanwezig is en welke kennishiaten er zijn. Het gaat met name om de kennis die aanwezig is bij Wageningen UR.

Aanpak en tijdpad:

- -Verkennen (literatuur, gesprekken, notitie PBL)
- -Verzamelen informatie (kaderbrief juni 2008, gesprekken, literatuurresearch)
- -Uitwerken

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

-database met relevante literatuur t.b.v. het thema van de Natuurbalans 2009
-overzicht beleidsdoelen t.b.v. het thema
-overzicht potentiële indicatoren t.b.v. evaluatie beleid
Nb producten zijn allemaal interne producten.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

De aangeleverde informatie zal worden gebruikt in het themadeel van de Natuurbalans.

Milieu- en Natuurcompendium

Programma WOT-04-006	
Resultaten 2008 per project	
Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	Milieu- en Natuurcompendium
Projectnummer:	5230005-07 / LEI 21212
BAS-code	WOT-04-006-009
Projectleider:	Bram ten Cate / Martien Voskuilen
Uitvoerende instellingen:	Alterra / LEI
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur/ Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / Laurens Brandes
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008
<i>Kennisbehoefte doelgroep:</i>	
Betrouwbare en actuele feiten en cijfers op het terrein van natuur en landschap. Deze informatie moet toegankelijk zijn en helder beschreven zijn.	
<i>Doelstelling van het onderzoek:</i>	
Doel van het project (WOT-aandeel) in 2008 is:	
<ul style="list-style-type: none"> • Coördinatie van activiteiten bij Wageningen UR om actuele informatie voor het Milieu- en Natuurcompendium te genereren; • Actualisatie en uitbreiding van de indicatoren op de website www.milieuennatuurcompendium.nl waarvoor Wageningen UR verantwoordelijk is, in het bijzonder de indicatoren die vallen binnen het thema Landschap (website), inclusief de implementatie van factsheets, en de indicatoren met een Biodiversiteitcomponent; • Vaststellen en publiceren van CBD-indicatoren voor de website (CBD = Convention on Biological Diversity); • Bijdragen leveren aan de continue vernieuwing van de website. 	
<i>Aanpak en tijdpad:</i>	
Het project bij WUR (i.c. WOT Natuur & Milieu) betreft de coördinatie, de aansturing en de uitvoering van de activiteiten voor indicatoren die bij de WOT Natuur & Milieu, Alterra, LEI, IMARES, en eventueel bij organisaties buiten Wageningen UR moeten worden uitgevoerd.	
<i>Beoogde en bereikte resultaten en producten:</i>	
In 2008 zijn 21 indicatoren geactualiseerd. Verder zijn van 10 indicatoren teksten en bijbehorende kaarten, grafieken en tabellen in concept aanwezig. De verwachting is dat deze indicatoren in de eerste helft van 2009 op het web zullen worden geplaatst.	
Bij alle geactualiseerde indicatoren zijn fact sheets toegevoegd. Van een aantal indicatoren zijn niet de data maar is alleen de tekst geactualiseerd. Gewerkt is aan een (nieuw) dossier Nationale Landschappen. Dit dossier bevat ca. 25 indicatoren. In de eerste helft van 2009 worden de indicatoren op het web geplaatst. Het maken van teksten en figuren voor de CBD-indicatoren zijn in overleg met het PBL door hen gecoördineerd.	
<i>Doorwerking resultaten naar doelgroepen:</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • Op de website www.milieuennatuurcompendium.nl (ca. 20.000 page views per maand) • In andere producten van het Planbureau voor de Leefomgeving 	

Detacheringen

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	Detacheringen
Projectnummer:	5230007-08
BAS-code	WOT-04-006-012
Projectleider:	Paul Hinssen
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / Ir. K. Wieringa
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

PBL heeft behoefte aan implementatie van kennis op het gebied van Natuur en Milieu die bij Wageningen UR aanwezig is en ontwikkeld wordt.

Doelstelling van het onderzoek:

Het bevorderen van de toepassing van kennis van Wageningen UR in producten van het PBL.

Aanpak en tijdpad:

Detachering van medewerkers van Wageningen UR bij het PBL.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Optimale benutting van kennis van Wageningen UR in de producten van het PBL.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

De kennis van Wageningen UR komt via de producten van het PBL terecht in besluitvormingsprocessen bij het parlement en de beleidsdirecties van LNV en VROM.

TA Recreatie in Natuur en Landschap

Programma WOT-04-006	
Resultaten 2008 per project	
Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	TA Recreatie in Natuur en Landschap
Projectnummer:	5230008-11
BAS-code	WOT-04-006-053
Projectleider:	Frank Veeneklaas
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / Mw.ir. M. Vonk
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008
<i>Kennisbehoefte doelgroep:</i>	
Er is behoefte aan kennis over de relatie tussen natuur en landschap en, onder meer, recreatief gebruik; gezondheid en welzijn; sociale cohesie; economische ontwikkeling; waardeverhogende effecten op onroerend goed en de fysieke omgeving	
<i>Doelstelling van het onderzoek:</i>	
Voorbereidingen treffen voor de inbreng van WUR-onderzoekers in de thematische assessment (TA) Maatschappelijke betekenis van natuur en landschap	
<i>Aanpak en tijdpad:</i>	
Op alle bovengenoemde terreinen wordt bij WUR onderzoek gedaan. Doel van de voorbereiding is die onderzoeken en onderzoekers te selecteren die de grootste bijdrage aan de TA kunnen leveren. Daartoe zal een startbijeenkomst worden belegd waarin de vraagstelling wordt aangescherpt en tevens de bijdrage van de WUR wordt geconcretiseerd.	
<i>Beoogde en bereikte resultaten en producten:</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • Startbijeenkomst april 2008 • F.R. Veeneklaas, <i>TA maatschappelijke betekenis natuur en landschap. Inventarisatie van (voornamelijk WUR-)onderzoek ter zake, afgesloten en lopend. Interne notitie, Alterra, 14 april 2008.</i> • Birgit Elands, <i>Medeverantwoordelijkheid: betrokkenheid, draagvlak, doelgroepen en rollen (bevoegdheden, vrijheden)</i>, Interne notitie, WU/DOW, 28 april 2008, 	
<i>Doorwerking resultaten naar doelgroepen:</i>	
Inventarisaties zullen worden gebruikt in de voorbereiding van de komende Natuurverkenning	

Afronding VHR

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	Afronding VHR
Projectnummer:	5230009-32
BAS-code	WOT-04-006-001
Projectleider:	Irene Bouwma
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Drs. H.E. Groenewoud / Dr. M.P. van Veen
Startdatum:	01-01-2007
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

Aanleiding voor deze studie is de kaderbriefvraag van het Ministerie van LNV aan het PBL om aan te geven hoe de bescherming van de aangemelde VHR-gebieden nu in de praktijk uitpakt; zowel voor wat betreft de natuurdoelen als de sociaal-economische effecten op die gebieden.'

Doelstelling van het onderzoek:

Doel van het onderzoek is om de perspectieven voor het behalen van de doelen van de Vogel- en Habitatrichtlijnen in Nederland aan te geven. De rapportage geeft aan welke beleidsinspanning nodig is om de ecologische doelen van de Vogel- en Habitatrichtlijnen te halen. Maar de studie kijkt breder, namelijk ook naar al diegenen die betrokken zijn of moeten worden bij de richtlijnen en naar de maatschappelijke ontwikkelingen in Nederland in de toekomst.

In 2007 is hier een uitgebreide Nederlandstalige publicatie over verschenen:

M.P. van Veen & I.M. Bouwma. Perspectieven voor de Vogel- en Habitatrichtlijnen in Nederland. MNP – publicatienummer 500409001.

Omdat de Nederlandse aanpak mbt inbedding van de gebieden in de EHS recelijk uniek is, is gevraagd om over het onderwerp van de bijdrage van de EHS aan de ruimtelijke samenhang van de aangewezen Natura 2000 gebieden een artikel te schrijven voor een peer-reviewed tijdschrift.

Aanpak en tijdspad:

- Schrijven artikel

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Eerste conceptversie artikel gereed, als artikel gepubliceerd is wordt dit doorgegeven

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Tzt publicatie in peer-reviewed tijdschrift

Synthese ecologische kennis

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	Synthese ecologische kennis
Projectnummer:	5230010-07
BAS-code	WOT-04-006-055
Projectleider:	Rien Reijnen
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / Drs. J. Wiertz
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

Voor het realiseren van de doelstelling is goed kennismanagement essentieel. Op 23 november 2007 hebben Wageningen UR en het PBL een samenwerkingsovereenkomst ondertekend. Een van de doelen hiervan was het verbeteren van de vraagarticulatie en van de coördinatie van onderzoeksprojecten die Wageningen UR voor het PBL uitvoert.

Doelstelling van het onderzoek:

Het project heeft primair tot doel voor het PBL benodigde ecologische kennis verder uit te bouwen door bij te dragen aan het formuleren van de kennisvragen, het begeleiden van het onderbouwend onderzoek en zorg te dragen voor het gebruik van de onderzoekresultaten. De benodigde kennis wordt vooral uitgevoerd in projecten van het WOT-programma WOT-04-002 binnen de thema's Water, Biodiversiteit (nationaal) en Europees natuur- milieubeleid internationaal. Daarnaast wordt nog een bijdrage geleverd aan de afronding van rapportages van het onderbouwend onderzoek in 2007

Aanpak en tijdpad:

Het project wordt onderverdeeld in de volgende fasen:

- Coördinatie uitvoering werkplan 2008
- Opstellen werkplan 2009
- Afronden rapportages onderbouwend onderzoek 2007

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Bijgedragen aan werkplan 2009. Verder twee rapportages vrijwel afgerond:

M.J.S.M. Reijnen, A. van Hinsberg, M. van Esbroek, B.de Knecht, R. Pouwels & J. Wiertz, 2009. Natuurwaarde 2.0: graadmeter voor nationale beleidsdoelen. WOT-rapport xx. Wettelijke Onderzoekstaken Natuur en Milieu, WUR, Wageningen.

M.J.S.M. Reijnen, J. Clement, M. van Esbroek, A. van Hinsberg & H. Kuipers, 2009. Doelrealisatie Ecologische Hoofdstructuur: kwaliteit terrestrische natuurtypen 2000-2004. WOT-rapport xx. Wettelijke Onderzoekstaken Natuur en Milieu, WUR, Wageningen.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

De onderzoekresultaten worden gebruikt in diverse PBL-producten zoals natuurbalans 2009 en natuurverkenning3.

Afronding Programmabeheer

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureauafunctie
Projecttitel:	Afronding Programmabeheer
Projectnummer:	5230010-08
BAS-code	WOT-04-006-003
Projectleider:	Dick Melman
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Drs. H.E. Groenewoud / Dr. M.P. van Veen
Startdatum:	01-01-2007
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

Meer inzicht verkrijgen in de stand van zaken en ontwikkeling in de diverse CBD-2010 indicatoren.

Doelstelling van het onderzoek:

De resultaten van deze evaluatie kunnen twee functies hebben in het beleidsproces:

1. Ter ondersteuning van het Nederlandse beleid (natuur- en biodiversiteitsbeleid, omgevingsbeleid en sectoraal beleid) waar het het zichtbaar maken betreft van de geleverde prestaties en de hiermee bereikte resultaten.
2. Een voorbeeldfunctie/stimulus voor andere landen om ook aan de slag te gaan met de doelstelling en de indicatoren. Dit is in lijn met het Beleidsplan Biodiversiteit Internationaal, waar indicatoren een actiepoint vormen.

Aanpak en tijdpad:

Werkzaamheden van 2007 afgerond.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Voor de diverse indicatoren zijn factsheets opgesteld die zijn aangeboden aan de opdrachtgever (Onno Knol)

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

De opdrachtgever heeft inzicht in de mogelijkheden voor het gebruik van de CBD-indicatoren in het MNC

Synthese landschapskennis

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	Synthese landschapskennis
Projectnummer:	5230011-12
BAS-code	WOT-04-006-056
Projectleider:	Joep Dirx
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / Drs. J. Wiertz
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

Het PBL heeft behoefte aan landschapskennis, zowel v.w.b. methoden om veranderingen in het landschap te kunnen monitoren, als van de oorzaken van landschapsverandering.

Doelstelling van het onderzoek:

Doel van het project is een effectieve uitvoering van het onderbouwend landschapsonderzoek dat Wageningen-UR voor het PBL uitvoert, en bij te dragen aan een adequate doorstroming en benutting van de opgebouwde kennis.

Aanpak en tijdpad:

Het project kent een coördinerend en synthetiserend karakter en heeft geen specifieke methodische aanpak.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Brouwer, F.M. & G.H.P. Dirx, 2008. Natuur en landschap in het landelijk gebied: kennis voor beleid. WOT-studie 8. Wageningen.

Het project heeft verder als resultaat opgeleverd:

- Input voor de vraagarticulatie onderbouwend onderzoek 2009;
- Projectvoorstellen voor het onderbouwend onderzoek 2009;
- Adequate uitvoering van het onderbouwend onderzoek in 2008;

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Het project heeft als effect een goede doorwerking van de voor het PBL ontwikkelde landschapskennis in PBL publicaties.

Synthese Natuur in bestuur en samenleving

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	Synthese Natuur in bestuur en samenleving
Projectnummer:	5230012-24
BAS-code	WOT-04-006-057
Projectleider:	Frank Veeneklaas
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / Ir. K. Wieringa
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

<p><i>Kennisbehoefte doelgroep:</i> Afstemming van onderzoeksprojecten binnen het thema Bestuur en samenleving, en tussen WOt-onderzoek en BO-onderzoek op dit terrein. Synthese van onderzoeksresultaten tbv. van WOt en PBL.</p>
<p><i>Doelstelling van het onderzoek:</i> Om in haar producten als de Natuurbalans, Natuurverkenningen en thematische assessments te rapporteren over de thema's bestuur en samenleving in relatie tot de toestand van natuur en landschap, is het nodig om er ook in het (onderbouwend) onderzoek aandacht aan te besteden. Doel: de activiteiten die binnen dit project worden uitgevoerd leveren een bijdrage aan het kennismanagement van het PBL en aan PBL-producten. Tevens wordt een synthese nagestreefd van de resultaten uit de thema's 7 en 8 binnen het OO-2008 en vis-à-vis verwant onderzoek.</p>
<p><i>Aanpak en tijdpad:</i> De belangrijkste activiteiten binnen het kennismanagement zijn:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Deelprogramma management 2. Visievorming en vraagarticulatie 2009 3. Begeleiden onderbouwend onderzoek; beoordeling projectvoorstellen en resultaten 4. Afstemming met PBL onderzoek buiten OO en binnen andere OO-thema's. Projectoverschrijdende synthese 5. Kennisverspreiding <p>De activiteiten vinden gedurende het gehele jaar plaats</p>
<p><i>Beoogde en bereikte resultaten en producten:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. De projectresultaten worden in de afzonderlijke rapportages aangegeven; hier betreft het de voorbereiding, de begeleiding en de beoordeling van WOt-OO projecten onder het thema Bestuur en Samenleving. 2. Bijdrage aan het werkplan OO-2009 3. Bijdrage aan Kennismarkt WOt/PBL 2008 4. Commentaar op concept Natuurbalans 2008
<p><i>Doorwerking resultaten naar doelgroepen:</i> Zie hierboven</p>

Belevingswaardemonitor deel 2

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	Belevingswaardemonitor deel 2
Projectnummer:	5230014-13
BAS-code	WOT-04-006-059
Projectleider:	Nickie van der Wulp
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / Drs. J.M.J. Farjon
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

Hoe kan de beleving van groen en landschap gemonitord worden? Hoe kan de beleving van de snelweg door verschillende gebruikersgroepen gemonitord worden?

Doelstelling van het onderzoek:

- Uitwerken van de herhalingsmeting Beleving van Groen en de herhalingsmeting Beleving van Landschap
- Uitwerken discussie over belevingsonderzoek in beleidsondersteuning.
- Onderzoek naar Beleving en waardering van infrastructuur.

Aanpak en tijdpad:

Het project wordt onderverdeeld in de volgende fasen:

Fase 1 (week 1 – 18)

Deelproject 1: overleg en opstellen vragenlijst Beleving van Groen (week 1 – 18)

Deelproject 2: Advies artikel (week 1 – 18)

Deelproject 3: Definiëren respondentgroepen, gebieden en onderzoeksonderwerpen (week 12 – 18)

Fase 2 (week 19 – 35)

Deelproject 1: Afronden vragenlijst Beleving van Groen (week 19 – 22)

Deelproject 2: Advies artikel (week 19 – 35)

Deelproject 3: Opstellen vragenlijsten en selecteren marktonderzoeksbureau (week 19 – 35)

Fase 3 (week 36 – 52)

Deelproject 1: Overleg en opstellen vragenlijst Beleving van Landschap (week 36 – 52)

Deelproject 2: Commentaar artikel (week 36 – 40)

Deelproject 3: Dataverzamelen (week 36 – 40)

Deelproject 3: Data-analyse (week 36 tot 52)

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Wulp, N.Y. van der, (2008). *Belevingswaardenmonitor Nota Ruimte 2006: Nulmeting Landschap naar Gebieden*. WOT-rapport 75, WOT Natuur & Milieu, Wageningen.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Op basis van het voorbereidende werk in 2008 kan in 2009 de Belevingswaarde van het Nederlandse landschap gemonitord en gerapporteerd worden. Tevens kan op basis van het voorbereidende werk in 2008 in 2009 gerapporteerd worden over hoe gebruikers, recreanten, werkenden en omwonenden snelwegen in Nederland belevan.

Beschermingbiodiversiteit internationaal

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	Bescherming biodiversiteit internationaal
Projectnummer:	5230015-21
BAS-code	WOT-04-006-073
Projectleider:	Dana Kamphorst
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr.M.M.P van Oorschot en Mw.dr.M.C.H. Witmer
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

Dit project bevat verkennend werk ten behoeve van het PBL project Evaluatie van het Beleidsprogramma Biodiversiteit 2008-2011 en beoogt een bijdrage te leveren aan het maken van keuzes ten aanzien van deze evaluatie.

Het project kent voor 2008 twee fasen: een verkenning van de beleidstheorie achter het programma (aan de hand van interviews en doelanalyse) maken en een doorkijk naar evaluatie.

Doelstelling van het onderzoek:

Het Beleidsprogramma Biodiversiteit (2008-2011) bevat de prioriteiten voor de komende vier jaar bij het aanpakken van de aantasting van biodiversiteit en het bevorderen van het duurzaam gebruik van biodiversiteit en natuurlijke hulpbronnen, zowel binnen als buiten Nederland. LNV stelt het op prijs als PBL meer aandacht besteedt aan (evaluatie van) internationale beleidsinspanningen. Het doel van dit project is bij te dragen aan een verkenning van evaluatiemogelijkheden van het Beleidsprogramma Biodiversiteit (BB) door een reconstructie van de beleidstheorie en toeleverend te zijn bij de keuzes van PBL in deze. Daadwerkelijke evaluatie komt vanaf 2009.

Aanpak en tijdpad:

Dit project vormt de start van de voorbereiding op de PBL evaluatie van BB vanaf 2009 en begint met een reconstructie van de beleidstheorie achter BB en het opstellen van doelenbomen van de inhoudelijke invalshoeken van het BB (o.a. analyse van samenhang doelen, instrumenten en maatregelen). Daarna wordt een doorkijk gegeven naar evaluatie.

De aanpak zal hoofdzakelijk via deskstudies gaan (literatuur en beleidsdocumenten) met aanvullende informatie verkregen uit interviews (met o.a. beleidsmakers) , een workshop bij PBL en enkele aanvullende gesprekken met inhoudelijke deskundigen (Alterra).

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Kamphorst, D.A. Beleidsprogramma Biodiversiteit: verkenning van de beleidstheorie. WOT wekdocument nr 126.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Het rapport wordt benut door de PBL contactpersoon om het evaluatieproject in 2009 te onderbouwen en kan verder binnen PBL worden uitgezet. Er is een lunchpresentatie en discussie geweest bij het PBL waarin het beleidsprogramma is geïntroduceerd en is gepraat over evaluatie activiteiten in 2009.

Onzekerheid modellen

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	Onzekerheid modellen
Projectnummer:	5230016-10
BAS-code	WOT-04-006-084
Projectleider:	Wieger Wamelink
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Stuurgroep Kwaliteitsslag
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / Harm Houweling
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

Wat is de bijdrage van de onzekerheden van de componenten in de modelketen Bodemkaart –SMART/SUMO – MOVE-BIODIV (plus aangeschakelde componenten) aan de onzekerheid van de uitspraken die worden gedaan op basis van analyses waarin deze keten wordt toegepast?

Doelstelling van het onderzoek:

Het primaire doel van het project is:

1. Het identificeren van de zwakke schakels in de modelketen Bodemkaart-SMART/SUMO-MOVE-BIODIV; welke componenten of (groepen van) parameters leveren de grootste bijdrage aan de onzekerheid van de uitkomsten van de modelketen?

Daarnaast geeft de analyse

2. de mogelijkheid om uitspraken op basis van de modelketen te voorzien van een betrouwbaarheidindicatie;
3. een methode die ook kan worden toegepast voor andere ruimtelijke invoerkaarten dan de bodemkaart.

Aanpak en tijdspad:

Het project is onderverdeeld in de volgende fasen:

Fase

1. Opstellen van projectplan
2. Inventarisatie van componenten die deel uitmaken van de operationele keten en selectie van onderdelen waarvoor een onzekerheidsanalyse wordt uitgewerkt
3. Tabellen met invoergegevens per model of bestand in de modelketen; specificatie van onzekerheden per invoergegeven
4. Onzekerheidsanalyse
5. Analyse en interpretatie van de resultaten van de onzekerheidsanalyse

Rapportage

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

In 2009 zal het project worden afgerond met een rapport:

G.W.W. Wamelink, W. Akkermans, D. Brus, G.B.M. Heuvelink, J.P. Mol-Dijkstra & E.P.A.G. Schouwenberg. 2009. Uncertainty analyses of The Natureplanner an ecological vegetation and soil model chain. WOT rapport x.

Het project is niet in 2008 afgerond en er is een plan voor 2009 om het project af te ronden. Dit is uitgebreid gecommuniceerd met de opdrachtgever

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Het is nu bekend hoe groot de onzekerheid is in de modelvoorspelling van de natuurplanner voor bos, heide en grasland en is inzicht verkregen waar de grootste onzekerheid vandaan komt.

Kennisbenutting PBL

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	Kennisbenutting PBL
Projectnummer:	5230017-10
BAS-code	WOT-04-006-019
Projectleider:	Harm Houweling
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / Ir. K. Wieringa
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

Structurele kwaliteitsborging van a) de modellen en bestanden waarvan WUR de bronhouder is en die ingezet worden in projecten voor PBL en van b) beleidsrelevante toepassingen van dit instrumentarium in projecten voor PBL. Dit project is een voortzetting van het project Kwaliteitsbewaking modellen en data (KwaliteitsSlag 1, projectnr. 5230019-07)

Doelstelling van het onderzoek:

Organisatie van de activiteiten die nodig zijn om de verdere ontwikkeling en toepassing van het kwaliteitssysteem te realiseren

Aanpak en tijdpad:

De aanpak bestaat globaal uit vier stappen: a) Specificeren van kwaliteitseisen, b) Uitvoeren van verbeterprojecten voor modellen en bestanden om aan deze eisen te voldoen, c) Onderzoek (audit) of aan de kwaliteitseisen wordt voldaan en d) Borging van het gerealiseerde kwaliteitsniveau

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

De resultaten en producten worden vermeld bij de betreffende verbeterprojecten.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Aantoonbare kwaliteit van modellen en bestanden en hun toepassingen legt de basis voor de kwaliteit van de (wettelijke) producten van het PBL.

Achtergrondrapportage NPB-producten

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	Achtergrondrapportage NPB-producten
Projectnummer:	5230018-07
BAS-code	WOT-04-006-071
Projectleider:	Bram ten Cate
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / Ir. K. Wieringa
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

De overheid heeft kennis nodig over natuur, landschap en milieu in de context van het bestuur, de economie en de samenleving. De WOT Natuur & Milieu verzorgt deze informatie voornamelijk voor LNV en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL). Dit project speelt daarin een belangrijke rol.

Doelstelling van het onderzoek:

- Dit project betreft voornamelijk de productie van achtergrondpublicaties bij PBL-producten voor de Natuurplan-bureaufunctie. Het gaat hierbij om een aantal WOT-rapporten en WOT-werkdocumenten. Het communiceren met de media over de publicaties valt onder het Koepelproject WOT Natuur & Milieu.

Aanpak en tijdpad:

Het project bestaat uit een aantal concrete activiteiten. Alle activiteiten lopen gedurende het gehele jaar en lopen parallel aan elkaar:

- Het coördineren van het uitbrengen van rapporten (ca. 5 stuks), werkdocumenten (ca. 5 stuks) en mogelijk andere publicaties van afgerond onderzoek.
- Het (mede) organiseren en faciliteren van bijeenkomsten die binnen het programma Natuurplanbureaufunctie worden georganiseerd

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

In 2008 zijn de volgende aantallen publicaties uitgebracht:

WOT-rapporten: 1

WOT-werkdocumenten: 10

Verder is een Kennismarkt bij het PBL gehouden. Bijdragen zijn geleverd voor lunchlezingen en symposia van het PBL.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

De resultaten van dit project dragen bij aan de kennis die verwerkt wordt in de meer beleidsgerichte publicaties van het PBL, zoals de Natuurbalans en thematische assessments

Kwaliteitsbewaking modellen en dat

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	Kwaliteitsbewaking modellen en data
Projectnummer:	5230019-07
BAS-code	WOT-04-006-060
Projectleider:	Junt Halbertsma
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / Drs. A. van der Giessen
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

Verkrijgen en vasthouden van aantoonbare kwaliteit voor het WUR instrumentarium van modellen en bestanden dat ingezet wordt voor Planbureau voor de Leefomgeving (PBL).

Doelstelling van het onderzoek:

De afgelopen jaren (2004 - 2007) is met het deelprogramma KwaliteitsSlag 1 (KS1) een grote inhaalslag gemaakt op het gebied van de kwaliteit van WUR modellen en bestanden die belangrijk zijn voor PBL. Doel van het project is de coördinatie van de verbeterprojecten in dit deelprogramma KS1.

Aanpak en tijdpad:

Voor de kwaliteitsborging is het Alterra kwaliteitssysteem voor modellen en bestanden het uitgangspunt. Het basisniveau, Status A, dient minimaal gehaald te worden.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Ca. 20 modellen en bestanden zijn in KwaliteitsSlag 1 (KS1) verbeterd tot het minimale kwaliteitsniveau Status A. KS1 is beëindigd. De resultaten en producten zijn vermeld bij de betreffende verbeterprojecten.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Aantoonbare kwaliteit van modellen en bestanden legt de basis voor de kwaliteit van kennisontwikkeling en kennisoepassing door WUR en WOT Natuur en Milieu voor het PBL.

Duurzame uitwisseling van informatie

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	Duurzame uitwisseling van informatie
Projectnummer:	5230019-08 en -09
BAS-code	WOT-04-006-061
Projectleider:	Annette Willemen
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / Drs. A. van der Giessen
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

Belangrijkste kennis en onderzoeksvraag voor DUIN is hoe de in Bilthoven, Wageningen en op termijn mogelijk ook Den Haag beschikbare informatie, kennis en expertise beter en efficiënter gebruikt kunnen bij het vervullen van planbureau taken.

Doelstelling van het onderzoek:

Voor het vervullen van het planbureauwerk is een duurzame informatievoorziening onontbeerlijk. Het volstaat niet om alleen de technische voorzieningen aan te leggen die verschillende locaties, organisaties, gegevensleveranties en informatiesystemen aan elkaar knopen. Een goede organisatie en communicatie eromheen is een minstens even belangrijke succesfactor. Hiervoor is een gedegen onderliggende infrastructuur nodig die een eenduidige communicatie intern (tussen locaties, organisatie en informatiesystemen) en extern (gegevensleveranciers) mogelijk maakt.

Dit project beoogt de gemeenschappelijke informatievoorziening voor de Planbureaufunctie in zowel Wageningen als Bilthoven te organiseren en de communicatie daarover te verbeteren.

Aanpak en tijdpad:

Het project bestaat uit 7 deelprojecten. Ieder deelproject heeft een deelprojectleider aan de Wageningen kant en aan de Bilthoven kant. De activiteiten in Bilthoven worden uitgevoerd in het kader van PBL project Data-ProductieLogistiek (M500064).

Alle activiteiten die in het kader van DUIN worden uitgevoerd zijn gericht op het faciliteren van onderzoekers bij het vervaardigen van planbureauproducten. Daarmee bepaalt de vraag naar bestanden die voor deze producten noodzakelijk zijn, welke bestanden worden verworven, worden opgenomen in de geodatabase en worden gepubliceerd.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Resultaten

Strategisch:

- Website kennis en informatiekaart op het gebied van Natuur, Milieu en Ruimte (www.informatiekaart.nl)
- Masterclasses gebruiksmogelijkheden en beperkingen essentiële gegevensbestanden (<http://duin.natuurgegevens.nl/Portal/>)

Operationeel:

- Gevulde DUIN data catalogus met voor ieder PBL product in 2008 de relevante gegevensbestanden en een portaal voor de ontsluiting van die catalogus via het intra en Internet (<http://duin.natuurgegevens.nl/Portal/>)
- Handleiding voor het gebruik van de DUIN- informatie-infrastructuur

De DUIN data catalogus geeft alle PBL onderzoekers een eenvoudig te doorzoeken overzicht van beschikbare bestanden. Voor zowel Wageningen als Bilthoven is het mogelijk om via de eigen infrastructuur (PBL Dataportaal en GeoDesk Portaal) toegang te krijgen tot de DUIN Catalogus.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Informatievoorziening over de beschikbare databestanden en beschikbaarstelling van deze bestanden voor bijdragen aan de PBL-producten zoals Natuurbalans, Natuurverkenning en Monitor Nota Ruimte

WOT-studie Monitoring

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	WOT-studie Monitoring
Projectnummer:	5230020-15
BAS-code	WOT-04-006-033
Projectleider:	Martin Knotters
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur
Contactpersoon van de doelgroep:	Drs. H.E. Groenewoud
Startdatum:	01-01-2007
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

Welke typen informatie en monitoring zijn er te onderscheiden? Wat is een indeling die bruikbaar is voor beleidsmedewerkers bij rijk, provincies en waterschappen? Welke praktijkvoorbeelden geven goede illustratie van de verschillende vormen van monitoring? Hoe kan de positie van monitoring in bestuurlijke beslisprocessen het beste worden beschreven?

Doelstelling van het onderzoek:

Monitoring van de natuurlijke leefomgeving vindt plaats om beleidsmakers en politici te voorzien van informatie op basis waarvan beslissingen kunnen worden genomen, en om wetenschappers in staat te stellen de processen in de natuurlijke leefomgeving beter te begrijpen. Monitoringprogramma's maken deel uit van bestuurlijke en wetenschappelijke beslisprocessen. De kwaliteit van de beslissingen hangt mede af van de kwaliteit van de informatie die voortkomt uit monitoringprogramma's. Het is van groot belang inzicht te hebben in deze afhankelijkheid. Een bondig en toegankelijk overzicht van typen monitoring van de natuurlijke leefomgeving ontbreekt, evenals een eenvoudige beschrijving van de ontwikkeling van een monitoringschema en een heldere beschouwing van de samenhang tussen monitoring en bestuurlijke processen.

Deze WOT-studie heeft als doel om beleidsmedewerkers bij rijk, provincies en waterschappen een overzicht te bieden van de verschillende doelen en soorten van monitoring van de natuurlijke leefomgeving, van de ontwikkeling van monitoringschema's en van de positie van monitoring in bestuurlijke beslisprocessen. Dit overzicht helpt hen bij het nemen van beslissingen over monitoring en draagt bij tot een goede voorbereiding van monitoringplannen.

Aanpak en tijdpad:

In 2008 is de WOT-studie in concept aangeleverd voor eindredactie. De titel is "Een blik op monitoring van de natuurlijke leefomgeving".

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Knotters, M. (red.) Een blik op monitoring van de natuurlijke leefomgeving, WOT-studie 6, Wageningen, WOT N&M

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

De resultaten van de WOT-studie zullen invloed hebben voor de wijze waarop monitoringplannen voor de natuurlijke leefomgeving worden ontwikkeld, in het bijzonder zal statistische kennis in een vroegtijdig stadium worden benut en zal de keten van monitoringactiviteiten, van dataverzameling tot en met presentatie van de gewenste informatie, integraal worden gepland.

Advisering National Focus Point EEA bij PBL

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	Advisering National Focus Point EEA bij PBL
Projectnummer:	5230020-20
BAS-code	WOT-04-006-062
Projectleider:	Paul Hinssen
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / Roel Thomas
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

Afhankelijk van de door EEA toegestuurde documenten kan een beroep op diverse experts gedaan worden.

Doelstelling van het onderzoek:

Met commentaar op en review van EEA-documenten bijdragen aan de rol van PBL als National Focal Point voor het EEA

Aanpak en tijdpad:

Projectleider zal verzoeken om commentaar en review uitzetten bij experts en de resultaten doorsturen aan contactpersoon PBL-NFP of in overleg met PBL-NFP rechtstreeks naar EEA

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Voorzien in gevraagde advisering vanuit het National Focal Point. Dit jaar zijn over en weer 71 mails met vragen, adviezen en informatie verstuurd. Tweemaal is advies geleverd. Eén keer is deelgenomen aan een workshop.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Het EEA wordt via het NFP bij het PBL voorzien van de relevante adviezen van Wageningen UR, in het bijzonder ESG.

Afronding NME in het basisonderwijs

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	Afronding NME in het basisonderwijs
Projectnummer:	5230020-21
BAS-code	WOT-04-006-063
Projectleider:	Karin Sollart
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur
Contactpersoon van de doelgroep:	Drs. H.E. Groenewoud
Startdatum:	01-01-2007
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

In hoeverre wordt de continuïteit van de ondersteuning van natuur- en milieueducatie (NME) op basisscholen door lokale en regionale NME-centra bedreigd door gemeentelijke bezuinigingen en wat betekent dit voor NME op basisscholen.

Dit vereist onderzoek naar de overheidsregelingen voor ondersteuning van NME in het basisonderwijs, de wijze waarop deze ondersteuning nu plaatsvindt en de rol van NME-centra daarbij.

Doelstelling van het onderzoek:

Inzicht verwerven in de organisatie op provinciaal/gemeentelijk niveau van het faciliteren van NME in het basisonderwijs, de rol van NME-centra daarbij, de mate waarin het voortbestaan van deze centra wordt bedreigd en de consequenties die dit heeft voor de ondersteuning van NME op basisscholen.

Aanpak en tijdspad:

In januari en februari van 2008 is het project afgerond.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Sollart, K.M. & J. Vreke. Het faciliteren van natuur- en milieueducatie in het basisonderwijs; NME-ondersteuning in de provincies, WOT-werkdocument 102, WOT N&M, Wageningen

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Zowel LNV als maatschappelijke NME –organisaties maken gebruik van de resultaten.

Vervolg vraag en aanbod bestuurskunde

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	Vervolg vraag en aanbod bestuurskunde
Projectnummer:	5230020-22
BAS-code	WOT-04-006-064
Projectleider:	Florence v/d Bosch
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / Ir. K. Wieringa
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

Hoe kan bestuurskundig onderzoek beter worden ingebracht in beleidsevaluaties van het MNP, zodat zowel het MNP als de bestuurskundig onderzoekers tevreden zijn over deze bestuurskundige inbreng?

Doelstelling van het onderzoek:

Komen tot concrete aanbevelingen om bestuurskundig onderzoek beter in te bedden in beleidsevaluaties van het MNP, zodat zowel het MNP als de bestuurskundig onderzoekers tevreden zijn over de (resultaten van de) bestuurskundige inbreng.

Aanpak en tijdpad:

2008: (voorbereiden van) Overleg tussen bestuurskundigen en vertegenwoordigers van het MNP gericht op het afspreken van concrete acties.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Een overleg tussen bestuurskundigen van ESG en medewerkers van het MNP.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Het MNP is inmiddels opgegaan in het Planbureau voor de Leefomgeving. Als gevolg van veranderde omstandigheden m.b.t. het bestuurskundig onderzoek is (vooralsnog) weinig gedaan met de aanbevelingen uit het overleg en de in het overleg voorgestelde concrete acties.

Quick Response Functie

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	Quick Response Functie
Projectnummer:	5230020-23 en LEI 21134
BAS-code	WOT-04-006-052
Projectleider:	Joep Dirkx
Uitvoerende instellingen:	Alterra / LEI
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / Ir. K. Wieringa
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

PBL heeft behoefte aan inbreng van kennis vanuit Wageningen-UR bij het beantwoorden van ad hoc vragen uit het beleid. Relevante kennisvelden daarbij zijn biodiversiteit, landschapskunde, economie en bestuurskunde.

Doelstelling van het onderzoek:

De Quick Responsfunctie (QRf) heeft tot doel kennis vanuit Wageningen-UR beschikbaar te maken voor het PBL voor de beantwoording van ad hoc vragen uit het beleid.

Aanpak en tijdpad:

De werkwijze van de afzonderlijke activiteiten is afhankelijk van de aard van de gestelde vraag. Inzet is om zoveel als mogelijk experts van Wageningen-UR in te zetten bij het beantwoorden van de aan de QRf gestelde vragen. Zij zullen hun bijdragen leveren aan de hand van parate kennis, literatuurstudie en in beperkte mate bestaande data (laten) analyseren.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Verburg, R., I. Jorritsma & J. Dirkx, in prep. Quick scan naar de processen bij het opstellen van beheerplannen van Natura 2000-gebieden. Een eerste verkenning bij provincies, Rijkswaterstaat en Dienst Landelijk Gebied. WOT-Werkdocument.

Dirkx, J., R. Verburg & P. van der Wielen, in prep. Tegenkrachten Natuur. Korte verkenning van de weerstand tegen aankopen van landbouwgrond voor natuur. WOT-Werkdocument.

Dirkx, J. & F. van den Bosch, in prep. Quick scan gebruik Catalogus groenblauwe diensten. WOT-Werkdocument.

Smits, M.J. in prep. Quick scan agrobiodiversiteit. WOT-Werkdocument.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

De kennis werkt door in publicaties van het PBL.

CBD-Klimaatindicator

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	CBD-Klimaatindicator
Projectnummer:	5230020-24
BAS-code	WOT-04-006-066
Projectleider:	Bianca Nijhof
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / Mw. Ir. M. Vonk
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

Voor de realisatie van de gestelde biodiversiteitsdoelen is het belangrijk om te weten hoe soorten reageren op klimaatverandering.

Doelstelling van het onderzoek:

Het zetten van de eerste stappen richting de ontwikkeling van een klimaatindicatorsysteem, gebaseerd op de verschillende reacties van soorten (beperkt tot terrestrische ecosystemen) op klimaatverandering (uitgesplitst in temperatuur en weersextremen). De bruikbaarheid van verschillende klimaatindicators is getest met behulp van een analyse van de relatie van indicatoren met populatietrends.

Aanpak en tijdpad:

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Nijhof, B.S.J.; Vos, C.C.; Strien, A.J. van (2007) Indicators for the 'Convention on biodiversity 2010'. Influence of climate change on biodiversity

Wageningen : *Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, (Werkdocument / Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu 53.7a) - p. 44.*

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Een eerste stap is gezet richting een bruikbaar systeem voor indicatoranalyse van klimaatverandering. Toekomstdoelen zijn: uitbreiding van het aantal soorten binnen de indicatorgroepen om deze verder te verbeteren, ontwikkelen van een indicatorsysteem voor de respons op weersextremen, verbinden van de fenologische respons van soorten aan de indicatorgroepen voor temperatuur.

Afronding Natuurbalans voor scholieren

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	Afronding Natuurbalans voor scholieren
Projectnummer:	5230020-25
BAS-code	WOT-04-006-067
Projectleider:	Karin Sollart
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur
Contactpersoon van de doelgroep:	Drs. H.E. Groenewoud
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

- Expertise inzet
- Advies
- Kennisvraag rond Natuur- en milieueducatie(beleid)

Doelstelling van het onderzoek:

Kennisverspreiding Natuurbalans en andere PBL producten.

Aanpak en tijdpad:

In januari van 2008 zijn 6 teksten en een inleiding geleverd aan Veldwerk Nederland.

Deze organisatie zal samen met Kennisnet de publicatie op internet verzorgen. Daarbij zal Veldwerk Nederland de didactisering doen en Kennisnet de feitelijke publicatie. Omdat er bij Veldwerk Nederland ernstige vertraging is opgelopen gaat dit project nog door in 2009, voor wat betreft het aandeel van Veldwerk en Kennisnet. Alterra heeft haar inbreng geleverd en beschouwt het project als afgerond. Alterra wordt op de hoogte gehouden van de vorderingen bij Veldwerk en Kennisnet door middel van email berichten.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Het eindproduct betreft een publicatie van de geleverde teksten op internet, in een vorm die de informatie aantrekkelijk maakt voor middelbare scholieren uit de onderbouw. Daarnaast zullen de teksten beschikbaar komen voor docenten.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Bredere bekendheid Natuurbalans en andere PBL-producten

Aantrekkelijke en toegankelijke informatie op het gebied van natuur en milieu voor middelbare scholieren van de onderbouw

CVTO

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	CVTO
Projectnummer:	5230020-26
BAS-code	WOT-04-006-068
Projectleider:	Martin Goossen
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Paul Hinssen
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

Met het resultaat van het project kan het PBL inzicht krijgen in hoeverre het vrijetijdsgedrag van de Nederlander veranderd en welk effect dit heeft op het gebruik van groengebieden. Het al dan niet gebruiken van groengebieden wordt gezien als een belangrijke graadmeter voor het draagvlak voor natuurbehoud- en ontwikkeling.

Doelstelling van het onderzoek:

Het doel van dit project is het inzicht geven in het gebruik van groengebieden door recreanten.

Aanpak en tijdspad:

Om het recreatiegedrag te kunnen monitoren, neemt het PBL deel aan het Continu VrijeTijds Onderzoek (CVTO). Onderzoek naar de vrije tijdbestedingen tussen maart 2006 en april 2007 wordt door de Stichting Continu VrijeTijds Onderzoek uitgevoerd en wordt om de twee jaar uitgevoerd. Om de resultaten van dat onderzoek te gebruiken voor de doelstellingen van het PBL, dient er een secundaire analyse uitgevoerd te worden. In maart 2008 zal het CVTO weer starten met het onderzoek om de nieuwe gegevens te verzamelen. Het PBL neemt dan ook weer deel aan het CVTO.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Goossen, C.M., 2008. Monitoring recreatiegedrag van Nederlanders in landelijke gebieden: Jaar 2006/2007 Wageningen, Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WOT-rapport in druk
Rapport komt in 2009 uit.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Het bosbezoek is ten opzichte van 2004/2005 afgenomen en ook de gemiddelde duur is afgenomen. Het bezoek aan agrarische gebieden is eveneens afgenomen, maar de gemiddelde duur is ongeveer gelijk gebleven. Het bezoek aan recreatiegebieden is toegenomen, maar de gemiddelde duur is afgenomen. Activiteiten op en aan water, rivier, plas of meer zijn toegenomen, maar de gemiddelde duur is afgenomen. Het bezoek aan natuurgebieden (nat en droog) is gelijk gebleven evenals de gemiddelde duur. Het gemiddelde rapportcijfer voor de aantrekkelijkheid van het landschap direct rond hun eigen woonplaats is een 7,2. Het motief "gezelligheid" wordt gemiddeld het meest genoemd om te gaan recreëren, gevolgd door het motief "even tussen uit".

WOt-studie Europees belang Nederlandse natuur

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	WOt-studie Europees belang Nederlandse natuur
Projectnummer:	5230020-27
BAS-code	WOT-04-069
Projectleider:	Joop Schaminée
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur
Contactpersoon van de doelgroep:	Drs. H.E. Groenewoud
Startdatum:	01-01-2007
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

Het gaat in dit project om het compileren van een "WOt-studie" waarin de Europese betekenis van de Nederlandse natuur wordt behandeld, op het niveau van soorten, ecosystemen en landschappen.

Doelstelling van het onderzoek:

De algemene gedachte in Nederland luidt dat onze natuur op Europese schaal weinig voorstelt; deze gedachte wordt met deze studie ontkracht. Wat betreft natuurwaarden gaat het in Nederland wel degelijk om iets, ook op Europees niveau.

Aanpak en tijdpad:

Op basis van een eerdere opzet (2007) is in de loop van 2008 een concept document samengesteld, dat een vijftal hoofdstukken omvat. De hoofdstukken 2 t/m 4 behandelen de internationale waarden van Nederland binnen Europa, achtereenvolgens 'Zee en kust', 'Laag Nederland en 'Hoog Nederland' betreffend. Wat betreft de waarden wordt consequent een driedeling gehanteerd in soorten, ecosystemen en landschappen. Deze beschrijvingen worden voorafgegaan door een hoofdstuk waarin de algemene positie van ons land binnen de Noordwest-Europese laagvlakte wordt belicht, en gevolgd door een afsluitend hoofdstuk over de wijze waarop het beleid met deze waarden kan omgaan.

In overleg met de programmaleiding is besloten na te gaan of een publicatie in boekvorm door een reguliere uitgever binnen de mogelijkheden ligt, waarop uiteindelijk afspraken gemaakt zijn met de KNNV Uitgeverij. Het beoogde boek heeft als voorlopige titel 'Grenzeloze natuur - internationale betekenis van soorten, ecosystemen en landschappen in Nederland'.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Het ligt in de bedoeling dat het thans beschikbare concept in 2009 wordt afgerond tot het beoogde boek, dat een rijk geïllustreerd, populair wetenschappelijk karakter zal krijgen.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

De beslissing om de resultaten in boekvorm uit te geven zal er toe leiden dat de ontwikkelde kennis voor een breder publiek toegankelijk zal komen. Het vernieuwende van het project is dat voor het eerst de ecologische waarden van verschillende schaalniveaus (soorten, ecosystemen, landschappen) in onderlinge samenhang geëvalueerd zullen worden.

Daarmoetikzijn

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	Daarmoetikzijn
Projectnummer:	5230020-28
BAS-code	WOT-04-006-070
Projectleider:	Martin Goossen
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Kees Verbogt
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

Met het resultaat van het project kan het PBL inzicht krijgen in hoeverre bepaalde landschappen en aanvullende kenmerken de voorkeur genieten van de Nederlanders.

De website daarmoetikzijn is een nieuwe manier van gegevensverzameling en probeert een alternatief te zijn voor de meer traditionele manier van het ondervragen van respondenten. Deze traditionele manier staat steeds meer onder druk door o.a. enquêtemoehheid. Een interactieve website kan een deel van de nadelen die gepaard gaan met enquêtes wegnemen. Bij voldoende respons ontstaat er een grote groep respondenten waaruit representatieve steekproeven kunnen worden genomen voor het doen van analyses. Enquêtes hoeven niet steeds te worden uitgezet, want het is mogelijk een continue stroom van respons te genereren. Dit is op den duur goedkoper dan steeds opnieuw enquêtes uitzetten. Hiermee wordt de website een monitoringstool.

Doelstelling van het onderzoek:

Het doel van dit project is een zodanige website dat de verzamelde data wetenschappelijk verantwoord (statistisch) kunnen worden geanalyseerd.

Aanpak en tijdpad:

Binnen dit project wordt de website aangepast met de laatste technische verbeteringen en laatste topografische GIS-bestanden. Na twee jaar draaien is namelijk duidelijk geworden dat een aantal elementen op de website niet goed begrepen wordt door de bezoekers.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

In het eerste kwartaal van 2009 wordt de vernieuwde website www.daarmoetikzijn.nl gelanceerd.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

In de vernieuwde website krijgen bezoekers een referentie van hoeveelheden van type landschappen door hun eigen postcode in te voeren. De schuifjes komen dan direct te staan hoe het landschap in hun woonomgeving scoort. Als de bezoeker daarna de schuifjes verandert, geeft dit meer betrouwbaar resultaat. Ook zijn de nieuwste GIS-gegevens gebruikt en worden de landschapstypen verduidelijkt via foto's. Ten slotte kan de kaart ingelezen worden in Google Earth.

CBD-brochure

Programma WOT-04-006	
Resultaten 2008 per project	
Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	CBD-brochure
Projectnummer:	5230020-30
BAS-code	WOT-04-006-081
Projectleider:	Dick Melman
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / Dr. M.P. van Veen
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008
<i>Kennisbehoefte doelgroep:</i> Bij het beleid (LNV, VROM) is er behoefte aan een overzicht van de Nederlandse stavaza wat betreft de realisering van de doelstellingen die in het kader van de CBD-2010 gesteld zijn. Dit overzicht moet geschikt zijn voor de tweede kamer en ook internationaal gebruikt kunnen worden. Daarom is de engels taal het meest geschikt.	
<i>Doelstelling van het onderzoek:</i> Opstellen brochure rond de indicatoren van CBD-2010, mede gebaseerd op het werk dat afgelopen periode door/iov Alterra is uitgevoerd. Dit in nauwe samenwerking met het PBL.	
<i>Aanpak en tijdpad:</i> <ul style="list-style-type: none">• overleg PBL: januari - april• schrijven januari – april• brochure gereed: mei 2008-06-09	
<i>Beoogde en bereikte resultaten en producten:</i> CBD-brochure afgerond: Veen, M.P.; Brink, B.J.E. ten; Braat, L.C.; Melman, T.C.P. (2008) <u>Halting biodiversity loss in the Netherlands : evaluation of progress</u> <i>[Bilthoven etc.] : Netherlands Environmental Assessment Agency [etc.], - p. 11.</i>	
<i>Doorwerking resultaten naar doelgroepen:</i> Aan relevante buitenwereld bekend gemaakt hoe Nederland ervoor staat wvb haar verplichtingen tav de CBD-2010 verplichtingen. Inhoudelijk en methodisch relevant.	

Programmamanagement NPB-functie

Programma WOT-04-006	
Resultaten 2008 per project	
Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	Programmamanagement NPB-functie
Projectnummer:	5230022-07
BAS-code	WOT-04-006-032
Projectleider:	Paul Hinssen
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / Ir. K. Wieringa
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008
<i>Kennisbehoefte doelgroep:</i> Een effectieve en efficiënte inzet van middelen en uitvoering van het programma Natuurplanbureaufunctie van de WOT N&M.	
<i>Doelstelling van het onderzoek:</i> Een effectieve en efficiënte inzet van middelen en uitvoering van het programma Natuurplanbureaufunctie van de WOT N&M.	
<i>Aanpak en tijdpad:</i> <i>Het programmamanagement bestaat uit</i> <ol style="list-style-type: none"> 1. Sturing (PBL en WOT) 2. Planning en control (PBL en WOT) <i>Sturing bestaat uit:</i> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kennisnemen van informatie uit departementen (LNV, VROM, V&W) 2. Toepassing van wet- en regelgeving (WOT en ander juridisch kader) 3. Implementatie van overeenkomsten (zoals uitvoeringsovereenkomst WOT-PNM, DLO subsidievoorwaarden, WOT statuut en WOT implementatieplan) 4. Deelname (fysiek of als agendalid) aan sturingsoverleg (staf PBL, DLO-stuurgroep, ESG MT, Commissie van Toezicht WOT-PNM) 5. Kennisnemen van informatie uit andere planbureaus (CPB, SCP, RPB, CBS) 6. strategisch plan en meerjarenprogramma <i>Planning en control bestaat uit:</i> <ol style="list-style-type: none"> 1. Jaarplan en begroting (o.b.v. DK jaarplancyclus en PBL werkprogramma) 2. Voortgang en evaluatie 3. Kwaliteitssysteem 	
<i>Beoogde en bereikte resultaten en producten:</i> Een effectieve en efficiënte inzet van middelen en uitvoering van het programma Natuurplanbureaufunctie van de WOT N&M. Jaarrapportage 2007, WOT-04-006 – Natuurplanbureaufunctie. WOT werkdocument 96. Hinssen, P.J.W. Werkprogramma 2009, Unit WOT Natuur & Milieu, Onderdeel Planbureaufuncties Natuur & Milieu. WOT Interne notities 1.	
<i>Doorwerking resultaten naar doelgroepen:</i> Werkprogramma en jaarrapportage zijn toegestuurd aan de Commissie van Toezicht en aan PBL, en door beide goedgekeurd.	

TA Klimaatverandering natuur en ruimte

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	TA Klimaatverandering natuur en ruimte
Projectnummer:	5235032-01
BAS-code	WOT-04-006-054
Projectleider:	Claire Vos
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / Mw.ir. M. Vonk
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2009

Kennisbehoefte doelgroep:

Wat zijn de effecten (positief en negatief) van klimaatverandering op soorten en ecosystemen en tot welke knelpunten zou dat kunnen leiden voor de biodiversiteit?

Wat zijn de consequenties van klimaatverandering voor het halen van natuur beleidsdoelstellingen?

Welke adaptatiestrategieën zijn er om de natuur bestendig te maken voor de effecten van klimaatverandering.

Uitwerking van enkele adaptatiestrategieën:

- vergroten en verbinden over grotere schaal (internationale aansluiting).
- verbeteren abiotische condities
- multifunctionele adaptatie

Moet gezien klimaatverandering en effecten, en mogelijkheden op te lossen het natuurbeleid worden aangepast?

Hoe gaan bestuur, politiek, bedrijven, maatschappelijke organisaties en burgers om met klimaatverandering en natuur.

Hoe gaan ze om met de onzekerheden die erbij horen. Wat is gezien deze reactie een robuuste adaptatiestrategie.

Doelstelling van het onderzoek:

In dit thematisch assessment 'Klimaatverandering-natuur-ruimte van PBL worden de effecten van klimaatverandering op natuur(beleid) in Nederland onderzocht. Focus van het deelproject ligt op het verkennen van adaptatiestrategieën voor het behalen van natuurdoelen gezien het veranderend klimaat. Resultaat van het deelproject is o.a. een kansen/knelpuntenkaart voor het behalen van natuurdoelen.

Aanpak en tijdpad:

Fase 1 Toestand en verkenning effecten op de natuur (hoofdstuk 2)

Fase 2 Knelpunten analyse en Adaptatiestrategieën (hoofdstuk 4)

Fase 3 Adaptatiestrategie | Grote verbonden eenheden en verbeteren abiotische condities (hoofdstuk 5 en 6)

Fase 4 Multifunctionele adaptatie in klimaatmantels rond natuurgebieden (hoofdstuk 7)

Fase 5 Conclusies

Fase 6 CBD2010 Additionele analyse klimaatindicator

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

De verkenning van de effecten van klimaatverandering op natuur (fase 1), een analyse van de knelpunten en adaptatiestrategieën (fase 2) en de uitwerking van verschillende adaptatiestrategieën (fase 3) zijn in uitvoering. De hoofdstukken zijn in concepttekst. De analyses en de rapportage worden in 2009 afgerond.

Product: De adaptatiestrategie voor moerasnatuur is opgenomen in de Natuurbalans (samenvatting en hoofdstuk 5.5 'Klimaatrobuuste Natuur', Natuurbalans 2008, Planbureau voor de Leefomgeving, Bilthoven.

Fase 6 CBD2010 Additionele analyse klimaatindicator is afgerond.

Product: Nijhof, B.S.J., Vos, C.C. & Strien, van A.J., 2007. Indicators for the 'Convention on biodiversity 2010 'Influence of climate change on biodiversity'. Werkdocument 53.7a, Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, Wageningen.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

De adaptatiestrategie om het moerasesysteem klimaatbestendiger te maken, de ontwikkeling van een klimaatcorridor moeras, is opgenomen in de Bijdrage aan de Natuurbalans 2008.

Presentatie van adaptatiestrategieën voor natuur op Internationale Conferentie:

Vonk, M; van der Hoek, DCJ; Vos, CC, Adaptation strategies to make Dutch nature climate change proof. 8th Annual Meeting of the European Conference on Applied Climatology ECAC. 29 september-3 oktober 2008.

Beheer SMART

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	Beheer SMART
Projectnummer:	5235226-01
BAS-code	WOT-04-006-072
Projectleider:	Janet Mol
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / Drs. J. Wiertz
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

Beheer en klein-onderhoud van het SMART-cluster; Ondersteuning (beperkte help-desk) van PBL-gebruikers. Dit houdt in dat het versiebeheersysteem onderhouden wordt. Het opslaan van nieuwe versies vergt nauwkeurige afstemming tussen verschillende onderdelen van de modellen.

Doelstelling van het onderzoek:

Bijdrage leveren (vanuit het onderbouwend onderzoek voor de natuurplanbureaufunctie van het PBL) aan de realisatie van het beheersplan van SMART2, SUMO2 en SMART studio terugrekenmodule; hierna genoemd het SMART-cluster.

Aanpak en tijdpad:

- 1 onderhoud SMART + SMART-Studio
- 2 onderhoud SMART2 + projectleiding
- 3 onderhoud SUMO
- 4 ondersteuning

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Nieuwe updates geleverd aan het PBL, gebruikershandleiding en technische documentatie aangepast

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Goed onderhoud van deze modellen is van groot belang om de kwaliteit van de berekeningen met de Natuurplanner te kunnen garanderen.

Leerboek recht voor de groene ruimte

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	Leerboek recht voor de groene ruimte
Projectnummer:	5235299-01
BAS-code	WOT-04-006-078
Projectleider:	Fred Kistenkas
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur
Contactpersoon van de doelgroep:	Drs. H.E. Groenewoud
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

Overzicht van de hoofdlijnen van het landschapsrecht ofwel het groene omgevingsrecht (ook geschikt voor niet-juristen).

Doelstelling van het onderzoek:

Er is nog geen overzichtelijk en kort leerboek voor het recht van de groene ruimte. Doel is een compendium-achtig leerboek te schrijven dat ook toegankelijk is voor niet-juristen.

Aanpak en tijdpad:

Er zijn 5 hoofdstukken geschreven over achtereenvolgens:

1. Inleiding recht (EU, bestuurslagen)
2. Ruimtelijke ordeningsrecht (nwe Wro)
3. Landschap en natuur (landschapsbeleid, nationale parken, EHS, maar ook Belvedere/erfgoedbeleid)
4. Europees natuurbeschermingsrecht (N2000 incl. vergelijking met EHS)
5. Natuur, landschap en ruimtelijke ordening: de integrale omgevingsvergunning

Daarin is ook jurisprudentie en laatste actuele ontwikkelingen verwerkt. De rechtsontwikkelingen zijn bondig weergegeven. Handig ook als ondersteuning voor andere PBL-producten.

Men zou het boekje in 2008 als goede opvolger van de jurisprudentie-monitoren van de afgelopen drie jaar kunnen zien.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

mr. dr. F.H. Kistenkas, Recht voor de groene ruimte, Wageningen Academic Publishers, Wageningen 2008, ISBN 978-90-8686-080-7, 175 p. met Voorwoord van Paul Hinssen (Hoofd WOT NM).

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Het boek wordt o.m. als juridisch leerboek gebruikt door 2^e jaars studenten van Wageningen Universiteit bij het vak Public Administration and Environmental Law (docenten: prof ir. K. Termeer en mr. dr. F.H. Kistenkas), is in de vakliteratuur in recensies goed ontvangen als het allereerste leerboek op het gebied van het landschapsrecht en wordt deswege ook door PBL en WOT-onderzoekers gebruikt en geraadpleegd.

De hoofdconclusie is dat landschapsbeleid zich steeds meer ook ontwikkeld tot een nieuw rechtsgebied; het landschapsrecht.

Afronding nulmeting NL

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	Afronding nulmeting NL
Projectnummer:	5235407-01
BAS-code	WOT-04-006-080
Projectleider:	Arjan Koomen
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / Drs. J.M.J. Farjon
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

Aansluitend bij het project uitwerking kernkwaliteiten nationale landschappen (2007-2008) het afronden, presentabel maken en ontsluiten via een website van alle kaarten voor beleidsmakers/medewerkers bij rijk en provincie.

Doelstelling van het onderzoek:

Een concrete en toegankelijke presentatie van de kernkwaliteiten nationale landschappen op kaart voor beleidsmakers, adviseurs en geïnteresseerde burgers zodat deze, nu ze helder en eenduidig op kaart staan, meer sturend kunnen worden in de afwegingen met betrekking tot het ruimtelijke beleid voor de nationale landschappen.

Aanpak en tijdpad:

De globale fasering van het project bestaat uit 6 fasen en ziet er als volgt uit:

1. Ontwerp
2. Voorbereiding
3. Productie van concept-kaartenmap
4. Externe commentaarronde kaartenmap
5. Productie onderdeel kansen, bedreigingen en beleid
6. Rapportage/communicatie

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Alle kernkwaliteiten zijn uitgewerkt en al het kaartmateriaal wordt ontsloten via een website (PBL). Daarnaast verschijnt een werkdocument als papieren uitgave in een beperkte oplage waarin enige toelichting over de uitgewerkte kernkwaliteiten is opgenomen.

J.M.J. Farjon, A. Koomen & W. Nieuwenhuizen (in prep). Monitor Nationale Landschappen. Nulmeting kernkwaliteiten 2006, WOT-werkdocument xx, Wageningen, WOT N&M

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Het materiaal uit dit project werkt als voorbeeld voor de uitwerking van kernkwaliteiten. Tevens vormt het input voor een nadere discussie over kernkwaliteiten. Ten slotte vormt het materiaal de basis voor de monitoring van de kernkwaliteiten in de nationale landschappen.

Oogsten van macro-economieprojecten

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	Oogsten van macro-economieprojecten
Projectnummer:	LEI 21008
BAS-code	WOT-04-006-074
Projectleider:	Geert Woltjer
Uitvoerende instellingen:	LEI
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / Floor Brouwer
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

<p><i>Kennisbehoefte doelgroep:</i> Uitwerken en uitdragen van de inzichten naar buiten toe.</p>
<p><i>Doelstelling van het onderzoek:</i> Publiceren op basis van projecten macro-economie, optimal timing en natuurbeleid</p>
<p><i>Aanpak en tijdpad:</i> Aanvullend onderzoek en schrijven van artikel. In 2008 is begin gemaakt met artikel over dynamiek van de grondmarkt. Door grote tijdsdruk in nadere projecten is verdere uitwerking uitgesteld naar begin 2009.</p>
<p><i>Beoogde en bereikte resultaten en producten:</i></p> <p>Een artikel over dynamiek van de grondmarkt.</p> <p>Woltjer G.B., Luijt, J.L. and Jongeneel, R., A land market cycle in the Netherlands, Paper presented at the European Association of Agricultural Economists (EAAE) in Gent, August 2008.</p>
<p><i>Doorwerking resultaten naar doelgroepen:</i></p>

Informatienet Terreinbeheer 2008

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	Informatienet Terreinbeheer 2008
Projectnummer:	LEI 21014
BAS-code	WOT-04-006-079
Projectleider:	Jan Luijt
Uitvoerende instellingen:	LEI
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / i.o. Mw. Dr.ir. T.J. de Koeijer
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

Het project is er op gericht om van alle bos- en natuurterreinen in Nederland per terreintype jaarlijks de kosten en opbrengsten per hectare van het beheer vast te stellen.

Doelstelling van het onderzoek:

Het doel van het project is in 2008 voort te gaan met de in 2007 gestarte werving en het in administratie nemen van publieke en semi-publieke organisaties en instellingen die bos- en natuurterreinen beheren (excl. SBB). Deze organisatie en instellingen zullen deel gaan uitmaken van het Informatienet Terreinbeheer.

Aanpak en tijdpad:

De te werven instellingen zijn gekozen door middel van een (eerder getrokken) steekproef uit alle bos- en natuurterreinen behorende private en publieke instellingen en personen. Voor de werving en het in administratie nemen van publieke instellingen is een medewerker van de afdeling Plant van het LEI aangetrokken.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

In 2008 is het Rekeningschema van het Informatienet Terreinbeheer diverse malen geactualiseerd. Met name de overgang naar de INDEX als basis voor de indeling in natuurdoeltypen (kostendragers) was een forse operatie.

Eind 2008 was het Rekeningschema van het Informatienet Terreinbeheer in concept gereed. Dat concept wordt in 2009 verder geactualiseerd naar aanleiding van afwijkende administraties van nog te werven deelnemers.

In 2008 zijn de gegevens van 8 gemeenten in de Artis-abdicatie voor het Informatienet Terreinbeheer ingevoerd. Het resultaat daarvan (tabellen) is eind 2008 aan de BC getoond. In 2009 worden de gegevens van nog 7 andere, reeds geworven gemeenten ingevoerd (in totaal zijn er 15 geworven die een werkbare administratie hebben). Tevens worden in 2009 meer gemeenten, drinkwaterleidingbedrijven en recreatieschappen geworven en zo mogelijk ingevoerd.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

- Het resultaat van de invoering van 8 gemeenten (tabellen) is eind 2008 aan de BC getoond.
- 7 andere gemeenten zijn geworven.
- Het rekeningschema is in concept gereed en goed bevonden door de BC.

Natuurbalans 2008 Maatschappelijke Ontwikkeling

Programma WOT-04-006	
Resultaten 2008 per project	
Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	Natuurbalans 2008 Maatschappelijke Ontwikkeling
Projectnummer:	LEI 21032
BAS-code	WOT-04-006-050.6
Projectleider:	Stijn Reinhard
Uitvoerende instellingen:	LEI
Doelgroep/probleemhebber:	Planbureau voor de Leefomgeving/ LNV-Natuur
Contactpersoon van de doelgroep:	J. Beck (PBL) Ir. K. Wieringa (PBL) Dr. J. van Baalen (LNV)
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008
<p><i>Kennisbehoefte doelgroep:</i> Centrale vraag: Wat zijn de economische aspecten van water en natte natuur?</p> <p>(Oorspronkelijk was er nog een centrale vraag: Welke maatschappelijke ontwikkelingen zijn relevant zijn voor water en de natte natuur?)</p>	
<p><i>Doelstelling van het onderzoek:</i> Het in kaart brengen van economische aspecten van water en natte natuur ten behoeve van Natuurbalans 2008. Daarbij gaat het om de volgende aspecten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De publieke uitgaven voor waterbeheer en het deel dat daarvan bestemd is voor natte natuur; • De verdeling van de publieke uitgaven voor waterbeheer, waterkwantiteit en waterkwaliteit: door wie worden ze gedaan? Waar komen ze als last terecht? Waar worden ze aan besteed? • Globaal inzicht in de kosten van de Kaderrichtlijn Water (KRW); • Systematisch weergeven van de waarde van natte natuur; • Uitleg waarom het moeilijk is om de waarde van natte natuur te bepalen. <p>Oorspronkelijk ook: in kaart brengen van de maatschappelijke ontwikkelingen die interactie hebben met water en natte natuur en deze interactie beschrijven.</p>	
<p><i>Aanpak en tijdpad:</i> Tijdpad: start: januari 2008, tussentijdse opleveringen tot mei 2008, oplevering factsheets in september 2008</p> <p>Aanpak: deskresearch, waaronder literatuuronderzoek</p>	
<p><i>Beoogde en bereikte resultaten en producten:</i> Publicatie: Planbureau voor de Leefomgeving, <i>Natuurbalans 2008</i>, hoofdstuk 6: Economische aspecten van water en natte natuur.</p>	
<p><i>Doorwerking resultaten naar doelgroepen:</i> Twee hoofdboodschappen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De publieke uitgaven voor waterbeheer bedragen 5 mld euro per jaar • Offerbereidheid van mensen voor natte natuur is moeilijk te bepalen, waardoor daar geen investeringsbesluit op kan worden gebaseerd. 	

TA GLB en KE

Programma WOT-04-006	
Resultaten 2008 per project	
Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	TA GLB en KE
Projectnummer:	LEI 21046 / 5230004-07
BAS-code	WOT-04-006-051
Projectleider:	Tanja de Koeijer / Rien Reijnen
Uitvoerende instellingen:	LEI / Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / Mw.ir. P.M. van Egmond
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008
<i>Kennisbehoefte doelgroep:</i>	
De kennisvraag is gericht op	
1) inzicht in de kosteneffectiviteit van het natuurbeleid;	
2) inzicht in de effecten voor landbouw en natuur van mogelijke beleidsopties voor het GLB	
3) inzicht in de actuele kosteneffectiviteit van het natuurbeheer.	
4) inzicht in het algemeen van de kosten en baten van het natuurbeleid	
<i>Doelstelling van het onderzoek:</i>	
Het doel van het project is het structuren, coördineren en synthetiseren van het onderbouwend onderzoek van de WOT Natuur en Milieu op het gebied van met name Kosteneffectiviteit van het natuurbeleid en Bedrijfseconomisch modelonderzoek gericht op landbouw en natuur. Dit wordt zo gedaan dat de onderzoeksresultaten optimaal worden toegesneden ten behoeve van de door PBL op te stellen thematische assessments Kosteneffectiviteit (voorzien in 2009) en Opties GLB en/of thema voor Natuurbalans 2009. Daarnaast wordt bijgedragen aan de ontwikkeling van bedrijfseconomische datavoorziening van het CEI t.b.v. analyses op het gebied van natuur en economie. Bij dit laatste gaat de aandacht met name uit naar koppeling met ecologische data en het verkrijgen van inzicht in de kosten voor beheer van natuur. Ook wordt het onderzoek t.b.v. thema Kosten en baten gecoördineerd en gestructureerd.	
<i>Aanpak en tijdpad:</i>	
De werkzaamheden zijn gericht op:	
<ul style="list-style-type: none"> • Het ontwikkelen van de kennisbasis mbt alle 4 de kennisvragen • Bijdrage aan PBL-producten voor wat betreft deelvraag 1 en 2 • Overdracht van ontwikkelde kennis voor alle 4 de kennisvragen met extra accent op 1 en 2 	
<i>Beoogde en bereikte resultaten en producten:</i>	
R.A.M. Schrijver, D.P. Rudrum en T.J. de Koeijer (2008) Economische inpasbaarheid van natuurbeheer bij graasdierbedrijven, Rapport 80, WOT Natuur en Milieu, Wageningen UR, Wageningen.	
T.J. de Koeijer, K.H.M. van Bommel, J. Clement, R.A. Groeneveld, J.J. de Jong, K. Oltmer, M.J.S.M. Reijnen en M.N. van Wijk, Kosteneffectiviteit van de terrestrische Ecologische Hoofdstructuur; Een eerste verkenning van mogelijke toepassingen, Rapport 73, WOT Natuur en Milieu, Wageningen UR, Wageningen.	
<i>Doorwerking resultaten naar doelgroepen:</i>	
De resultaten worden opgenomen in de natuurverkenning 2010 en in de Natuurbalans 2009.	

Natuurbalans 2008 Beleidsevaluatie

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	Natuurbalans 2008 Beleidsevaluatie
Projectnummer:	LEI 21087
BAS-code	WOT-04-006-050.7
Projectleider:	Aris Gaaff
Uitvoerende instellingen:	LEI
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / Ir. K. Wieringa
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

1. Wat zijn de hoofdonderwerpen van rijksbeleid op het gebied van natte natuur en wat zijn daarvan de doelen? Welke instrumenten zet de rijksoverheid in om deze doelen te bereiken? Welke internationale verplichtingen heeft Nederland? Wat is de taak van de lagere overheden voor zover relevant voor aquatische natuur?
2. Wat is de samenhang, wat zijn overlappingsen en potentiële tegenstrijdigheden?
3. Zijn doelen toetsbaar en/of er indicatoren aangegeven aan de hand waarvan doelbereiking kan worden vastgesteld? Welke instrumenten zijn ingezet en zijn die effectief en toereikend?
4. Biedt de analyse mogelijkheden voor het schetsen van een handelingsperspectief ?

Doelstelling van het onderzoek:

Dit deelprojectplan bestrijkt de beschrijving en de evaluatie van het beleid dat van belang is voor de natte natuur ten behoeve van de Natuurbalans 2008. Hierbij is niet alleen het natuurbeleid van belang, maar ook delen van het waterbeleid, het milieubeleid en het beleid dat gericht is op gebruikers van het zoete en zoute water (recreatie, visserij, industrie, scheepvaart, etc.). Voor zover relevant voor aquatische natuur zullen de doelen van dit beleid eerst compact en in samenhang worden beschreven, zowel nationaal als Europees. Eventuele strijdigheden of lacunes en mogelijke synergie tussen beleidsterreinen worden gesignaleerd. Van een aantal doelen of onderdelen van het beleid wordt beschreven hoe het beleid wordt uitgevoerd en wordt bepaald in hoeverre deze doelen gehaald zijn of worden. Het project heeft betrekking op de aquatische natuur van de zoete en zoute wateren.

Aanpak en tijdpad:

Het project bestaat uit drie onderdelen: desk research, teambijeenkomsten en interviews. Na een eerste inventarisatie van relevant materiaal vindt afbakening plaats van het veld.

De activiteiten zijn verdeeld in 2 clusters:

het maken van een brede beschrijving van het beleid.

een verdieping op een beperkt aantal onderdelen van het beleid: worden de doelen bereikt?

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Deelresultaten zijn gebruikt op verschillende plaatsen in de Natuurbalans, met name in hoofdstuk 3 Natte natuur in Nederland en 4 Noordzee en Waddenzee. De achtergronden van de onderdelen die betrekking hebben op de Waddenzee zijn apart opgenomen in de publicatie:

Leeuwen, S.J. van, M.-J. Bogaardt, F.G. Wortelboer (2008), *Noordzee en Waddenzee: natuur en beleid. Achtergrondrapport bij de Natuurbalans 2008*, PBL Rapport nr. 500402013/2008, Planbureau voor de Leefomgeving (PBL), Bilthoven/ Den Haag.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

De natuurbalans is aangeboden aan de ministers Verburg van LNV en Cramer van VROM, heeft ruime aandacht gekregen in de pers en er is in de Tweede Kamer naar verwezen.

Natuurbalans 2008 LEI algemeen

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	Natuurbalans 2008 LEI-algemeen
Projectnummer:	LEI 21088
BAS-code	WOT-04-006-050.5
Projectleider:	Aris Gaaff
Uitvoerende instellingen:	LEI
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / Ir. K. Wieringa
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

Dit deelproject van de Natuurbalans 2008 is een overkoepelend project. De grootste bijdrage betreft projectmanagement: de administratieve, coördinerende en organiserende taken die d.m.v. deelname aan het Kernteam waaronder redactie, de productie van tabellen, grafieken en figuren bijdragen aan de uiteindelijke totstandkoming van het boekje Natuurbalans 2008 .

Doelstelling van het onderzoek:

Doelstelling van dit deelproject is een bijdrage leveren aan de werkzaamheden van het Kernteam, dat verantwoordelijk is voor de voorbereiding, het productieproces, de uiteindelijke tekst en voor de nazorg voor en rond de NB2008.

Aanpak en tijdpad:

De productieperiode omvat: Kernteam-activiteiten ten behoeve van voorbereiding, opstarten deelprojecten, intern concept, extern concept, CDL-concept, eindversie, boek, presentatie en nazorg. Activiteiten zijn beoordelen en bijdragen aan concepten, intern en extern overleg, administratie en coördinatie van het productieproces in Den Haag.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Natuurbalans 2008, Planbureau voor de Leefomgeving (PBL), Bilthoven, september 2008.
PBL-publicatienummer 500402008. ISBN 978-90-6960-204-2

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

De natuurbalans is aangeboden aan de ministers Verburg van LNV en Cramer van VROM, heeft ruime aandacht gekregen in de pers en er is in de Tweede Kamer naar verwezen.

Provinciale Landschappen in het Informatienet Terreinbeheer

Programma WOT-04-006	
Resultaten 2008 per project	
Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	Provinciale Landschappen in het Informatienet Terreinbeheer
Projectnummer:	LEI 21093
BAS-code	WOT-04-006-082
Projectleider:	Jan Luijt
Uitvoerende instellingen:	LEI
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / Drs. J. Wiertz
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008
<p><i>Kennisbehoefte doelgroep:</i> Het doel van het project is in 2008 voort te gaan met de werving en het in administratie nemen van publieke en semi-publieke organisaties en instellingen die bos- en natuurterreinen beheren (excl. SBB). Deze organisatie en instellingen zullen deel gaan uitmaken van het Informatienet Terreinbeheer. Dit project behelst specifiek het werven en in administratie nemen van de in de steekproef getrokken Provinciale Landschappen.</p>	
<p><i>Doelstelling van het onderzoek:</i> Het project is er op gericht om jaarlijks de kosten en opbrengsten per hectare van het beheer van alle bos- en natuurterreinen in Nederland vast te stellen. Een en ander per natuurdoel- dan wel terreintype. In diot verband hebben de grote NB-organisaties onlangs een "Index" opgesteld van 56 terreintypen, die optelbaar zijn tot 18 groepen van terreintypen. Het is de bedoeling dat het Informatienet Terreinbeheer van dezelfde "Index" uitgaat.</p>	
<p><i>Aanpak en tijdspad:</i> Uit de verzameling van alle private en publieke bos- en terreinbeheerders in Nederland is een steekproef getrokken. Daar maken vanzelfsprekend ook een aantal van de 12 Provinciale Landschappen deel van uit. Omdat Provinciale Landschappen grote natuurbeheerders zijn (omvangrijk areaal) worden de gegevens van elk van de getrokken Provinciale Landschappen zo mogelijk digitaal ingelezen. Omdat elk getrokken Provinciaal Landschap een eigen administratie voert dienen al die verschillende administraties op unieke wijze te worden ingelezen.</p>	
<p><i>Beoogde en bereikte resultaten en producten:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • In 2008 hebben we 5 van de 12 Provinciale Landschappen weten te werven voor het Informatienet Terreinbeheer. • De gegevens van 4 van de 5 PL's zijn op spreadsheet overgenomen. In 2009 worden die in de Artis-abdicatie ingevoerd. • De indeling in kostendragers is afgestemd op de nieuwe INDEX, waar SBB, NM en de meeste Provinciale Landschappen vanaf 2010 mee gaan werken. 	
<p><i>Doorwerking resultaten naar doelgroepen:</i> In de zomer van 2009 wordt het resultaat –als onderdeel van het Informatienet Terreinbeheer- aan de BC getoond.</p>	

Kennissynthese Natuur en Economie

Programma WOT-04-006	
Resultaten 2008 per project	
Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	Kennissynthese Natuur en Economie
Projectnummer:	LEI 21107
BAS-code	WOT-04-006-058
Projectleider:	Floor Brouwer
Uitvoerende instellingen:	LEI
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / Ir. K. Wieringa
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008
<i>Kennisbehoefte doelgroep:</i>	
Kennisonwikkeling voor het werkveld natuur en economie, als onderdeel van het onderbouwend onderzoek van de WOT Unit Natuur en Milieu	
<i>Doelstelling van het onderzoek:</i>	
Het onderbouwend onderzoek is een belangrijke taak van de WOT Unit Natuur en Milieu. Een goede doorstroming van de ontwikkelde kennis naar het PBL is daarbij cruciaal. Dit is van belang voor de gehele cyclus van vraagarticulatie, begeleiding van het onderbouwend onderzoek en de doorvertaling van de resultaten naar de producten van het PBL. Dit werkplan specificeert de activiteiten voor het onderdeel Economische context van natuur en landschap.	
<ul style="list-style-type: none"> • Werkzaamheden gerelateerd aan het onderbouwend onderzoek • Werkzaamheden gerelateerd aan de begeleidingsgroep Natuur en Economie Organisatie van een mini-symposium Landbouw en natuur in de Europese context	
<i>Aanpak en tijdspad:</i>	
De werkzaamheden omvatten de volgende activiteiten:	
<ul style="list-style-type: none"> • Vraagarticulatie; • Onderzoeksprogrammering; • Begeleiding van onderbouwend onderzoek; • Doorvertaling van het onderbouwend onderzoek voor de producten van het PBL. • Redactiewerkzaamheden voor een WOT-studie, waarin de belangrijkste resultaten uit het onderbouwend onderzoek 2007/2008 wordt samengevat. Het accent ligt hierbij op de bruikbaarheid van de resultaten voor de praktijk. Daarbij zal ook feedback over de relevantie van het onderzoek voor de beleidspraktijk worden opgenomen. • Organisatie van een mini-symposium Landbouw en natuur in de Europese context. 	
<i>Beoogde en bereikte resultaten en producten:</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • Vraagarticulatie en programmering voor 2009; begeleiding van onderbouwend onderzoek voor het thema 'economische context van natuur en landschap' werkprogramma 2008. • Redactiewerkzaamheden van een WOT-studie (Brouwer en Dirx, 2008). • Organisatie van een mini-symposium Landbouw en natuur in de Europese context (4 december 2008). F.M. Brouwer en G.H.P. Dirx (red.) Natuur en landschap in het landelijk gebied: kennis voor beleid. Wageningen, WOT Natuur & Milieu, WOT Studies 8.	
<i>Doorwerking resultaten naar doelgroepen:</i>	
Economische onderbouwing in het onderbouwend onderzoek voor de thema's natuur en landschap.	

WOT-studie Natuur en landschap

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	WOT-studie Natuur en landschap
Projectnummer:	LEI 21108
BAS-code	WOT-04-006-075
Projectleider:	Floor Brouwer
Uitvoerende instellingen:	LEI
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / Ir. K. Wieringa
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

Hoe kan de kennisdoorstroming van resultaten uit het onderbouwend onderzoek naar PBL verbeterd worden?

Doelstelling van het onderzoek:

Opstellen van een WOT studie, waarin de beleidsgerichte conclusies van een selectie van 18 projecten uit het onderbouwend onderzoek worden opgenomen. Doel rapport:

- Biedt een gestructureerde samenvatting van resultaten uit het onderbouwend onderzoek voor een selectie van thema's op het raakvlak van natuur, landschap, economie en beleid.
- Biedt per thema een reflectie op de bereikte resultaten van de (deel) programmaleider. Deze reflectie zal mede gebaseerd worden op enkele interviews met betrokkenen uit beleid, praktijk, maatschappelijke organisaties en het onderzoek. Daarbij ligt de nadruk op de kennisbehoefte en een reflectie op de stand van onze kennis.
- Legt een verbinding tussen een natuur- en maatschappijwetenschappelijke aanpak in het onderzoek.

Doelgroep van een dergelijke studie is PBL, beleidsmedewerkers van departementen (LNV, VROM, Financiën), natuur- en milieuorganisaties en collega onderzoekers.

Aanpak en tijdspad:

- Aankondiging van de publikatie naar beoogde auteurs.
- Aanleveren tekst bij redactie.
- Redactiewerkzaamheden
- Interviews.
- Afronden tekst

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Brouwer, F.M. & G.H.P. Dirx (red.), 2008. *Natuur en landschap in het landelijk gebied: kennis voor beleid*, WOT-studie 8, WOT N&M, Wageningen

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Synthese van resultaten uit het onderbouwend onderzoek in 2007/2008.

Baten van Natuur

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	Baten van Natuur
Projectnummer:	LEI 21113
BAS-code	WOT-04-006-077
Projectleider:	Martijn van der Heide
Uitvoerende instellingen:	LEI
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / Mw. Ir. P.M. van Egmond
Startdatum:	01-04-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

Kennisvraag:

- Welke baten levert natuur, kan de monetaire omvang ervan worden bepaald, en hoe kunnen de baten meegenomen worden in het besluitvormingsproces?

Deze kennisvraag kan onderverdeeld worden in vier onderzoeksvragen, waarvan de eerste twee gekoppeld kunnen worden aan de eerste fase van het project ('visie-ontwikkeling') en de laatste twee aan de tweede fase van het project ('toepassing'):

1. Wat zijn de baten die door natuur worden geleverd? Wat is de relatie tussen deze baten en ecosysteemdiensten?
2. Hoe belangrijk zijn deze baten, met name vanuit economisch perspectief? Wat is de bijdrage van deze baten aan de economie, en kan deze bijdrage volledig in geld worden uitgedrukt?
3. Hoe kunnen de baten van natuur op een volwaardige manier worden meegenomen in het besluitvormingsproces? Welke evaluatie-methoden zijn hiervoor het meest geschikt, en hoe kunnen deze methoden gekoppeld worden aan de verschillende categorieën van baten?
4. Welke baten (en kosten) zijn er verbonden aan het Nederlandse natuurbeleid, en hoe veranderen deze onder verschillende alternatieve invullingen ervan?

Doelstelling van het onderzoek:

Om natuur te behouden en te ontwikkelen, is het zaak inzichtelijk te maken wat het aankopen, inrichten en beheren ervan kost. Maar ook aan te geven welke baten dit alles oplevert. Want juist door dit laatste kan de burger zich een beter beeld vormen van het belang en nut van natuurbehoud. Maar het probleem is dat het bepalen van de kosten niet eenvoudig is, om nog maar te zwijgen van de batenbepaling. Want terwijl de uitgaven van het Rijk, provincies, gemeenten en private partijen aan natuur en landschap jaarlijks ongeveer 1 miljard euro bedragen, is vooralsnog niet duidelijk wat de (monetaire) omvang van de baten is, die hier tegenover staan. Doel van het project is om meer inzicht te verkrijgen in de baten die natuur levert, en te achterhalen wat de (monetaire) omvang van deze baten is.

Aanpak en tijdpad:

De aanpak van het project bestaat uit literatuurstudie, 'expert judgement', en ruimtelijke en economisch-ecologische analyses. Gestreefd wordt het één en ander aan te vullen met interviews en veldstudies (door bijvoorbeeld studenten).

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

De resultaten van het project komen tot uiting in de verschillende bijdragen die worden geleverd aan BPL-producten. Hierbij moet nadrukkelijk gedacht worden aan de Natuurbalans 2009; en de Natuurverkenning 2011. Voor de rest wordt er geschreven aan een interne notitie, en een wetenschappelijk artikel:

- Heide, C.M. van der, P.M. van Egmond en F.J. Sijsma. 2009. Baten van Natuur. Bilthoven, PBL, Interne Notitie.
- Sijsma, F.J., C.M. van der Heide, A. van Hinsberg and P.M. van Egmond. 2009. Biodiversity and CBA: decision-support beyond monetary valuation. To be submitted.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Monetaire waardering is lang niet voor alle functies van natuur mogelijk (bijvoorbeeld de ondersteunde diensten, zoals bodemformatie- en behoud), of leidt voor sommige functies tot weinig betrouwbare of nietszeggende cijfers. Vandaar dat in de besluitvormingsprocedure méér gebruik gemaakt moet worden van de informatie verkregen uit de kwantificering van de baten, om deze informatie vervolgens via een multicriteria-analyse te combineren met een kosten-baten analyse.

Kosteneffectiviteit

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	Kosteneffectiviteit (Verburg)
Projectnummer:	LEI 21139
BAS-code	WOT-04-006-076
Projectleider:	René Verburg
Uitvoerende instellingen:	LEI
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / Ir. K. Wieringa
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

Gedurende de inwerkperiode wordt kennis verzameld over de lopende en afgesloten projecten met betrekking tot kosteneffectiviteit en wordt een actieve bijdrage geleverd aan lopende projecten waarbij kennis over diverse aspecten (ecologie, bedrijfseconomie) worden toegepast.

Voor de thematische assessment worden de voorbereidingen uitgevoerd om tot een rapport te komen. Hierbij worden ook de mogelijke kennisleemten ingevuld.

Voor de voorbereiding van een mogelijk onderzoeksplan voor de relatie bedrijfseconomie en kernkwaliteiten in Nationale Landschappen wordt kennis over bestaande modelinstrumentaria verzameld en in kaart gebracht.

Doelstelling van het onderzoek:

Het doel van het project is enerzijds inwerken in het thema kosteneffectiviteit Natuur in lopende projecten van het onderbouwend onderzoek van de WOT Natuur en Milieu en anderzijds voorbereidingen uitvoeren op de thematische assessment Kosteneffectiviteit (voorzien in 2009).

Daarnaast wordt bijgedragen aan een mogelijke ontwikkeling tussen bedrijfseconomische gegevens en kernkwaliteiten in Nationale Landschappen met het schrijven van een onderzoeksproject.

Aanpak en tijdpad:

Gedurende de inwerkperiode wordt deelgenomen aan de diverse overleggen van de lopende projecten kosteneffectiviteit natuur.

Voor de thematische assessment worden in juni en begin juli een aantal overlegmomenten genomen met onderzoekers binnen WUR en PBL over de aspecten die behandeld worden, de doel en vraagstelling van de thematische assessment en worden kennisleemten besproken. De uitkomsten van deze overleggen worden gebruikt om een nadere invulling te geven aan de assessment.

Voor de relatie bedrijfsvoering en kernkwaliteiten wordt een inventarisatieronde gehouden over de beschikbare modelinstrumentaria en onderzocht waar mogelijke verbanden te maken zijn. Aanvullend hierop wordt onderzocht op welke wijze beleidskeuzes verwerkt kunnen worden in deze modellen. In nauw overleg met PBL zal bekeken worden op welke vragen de mogelijke koppelingen van deze modellen antwoord moet geven. Hierbij kan het noodzakelijk zijn een deels nieuwe modelstructuur te ontwikkelen. De uiteindelijke vragen die deze inventarisatie zal brengen zal omgezet worden in een nieuw onderzoeksvoorstel.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

In dit project is een bijdrage geleverd aan het thematisch assessment Kosteneffectiviteit. In deze hoedanigheid is meegewerkt aan het opstellen van een geannoteerde inhoudsopgave, en is begeleiding verzorgd van het project biodiversiteit in cultuurlandschappen (project Raymond Scrijver). Voor dit project zijn een tweetal workshops georganiseerd. De concrete producten zijn 2 workshops en een geannoteerde inhoudsopgave.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Voorgestelde indicatoren om biodiversiteit in het landelijk gebied te meten en maatregelen op agrarische bedrijven om biodiversiteit te verhogen in het landelijk gebied zijn vastgesteld, waarna deze in het modelinstrumentarium FIONA kunnen worden opgenomen.

BIN Land- en Tuinbouw 2008 en Agrimonitor

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	BIN Land- en Tuinbouw 2008 en Agrimonitor
Projectnummer:	LEI 31469 en LEI 31254
BAS-code	WOT-04-006-085
Projectleider:	Bernard Douma
Uitvoerende instellingen:	LEI
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / i.o. Mw. Dr.ir. T.J. de Koeijer
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

Beschikbaarheid representatief en betrouwbare data van 1500 bedrijven uit de primaire land- en tuinbouw als grondslag voor wetenschappelijk verantwoorde conclusies. Het betreft voor ruim 1050 bedrijven behalve financiële gegevens, ook gegevens over o.a. inkomen buiten bedrijf, verbruik van gewasbeschermingsmiddelen, antibiotica, meststoffen, organische mest en energie. Voor een deel van de bedrijven (450) worden de data ingekocht via accountantskantoren en blijft de dataverzameling beperkt tot de financiële kengetallen.

Doelstelling van het onderzoek:

Een voortgezette dataverzameling binnen het Bedrijven Informatie Net (BIN) ten behoeve van de wettelijke onderzoekstaken.

Aanpak en tijdpad:

Het project is opgedeeld in de volgende activiteiten:

1. Vastlegging
2. Rapportage
3. Ondersteuning
4. Voorbereiding volgende boekjaren
5. Verbeteren kwaliteit

Leiding en coördinatie

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

LEI 31469:

Er zijn data van ca. 1510 bedrijven over 2007 vastgelegd in de databank. Het aantal bedrijven waar alleen de financiële inkomenskengetallen werden vastgelegd, bleef beperkt tot ca.400

LEI 31254:

Artikelen in Agrimonitor: o.a. biodiversiteit op akkers, N-verbruik in GTB, Biologische akkerbouw, Bergboeren, Marktcreatie Veelzijdig Platteland, Natuuraanleg

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

De data zijn voor onderzoekers beschikbaar gesteld via de gangbare procedures en modellen.

Biodiversiteit Benthos Noordzee

Programma WOT-04-006	
Resultaten 2008 per project	
Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	Biodiversiteit Benthos Noordzee
Projectnummer:	439.42000.03
BAS-code	WOT-04-006-083
Projectleider:	Johan Craeymeersch
Uitvoerende instellingen:	IMARES
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur / Planbureau voor de Leefomgeving
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr. J. van Baalen / Drs. F.G. Wortelboer
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008
<i>Kennisbehoefte doelgroep:</i> Het Milieu en Natuur Planbureau wil een beter beeld kunnen geven van de biodiversiteit van het benthos in de Noordzee als illustratie in de Natuurbalans 2008. Hieruit moet blijken of en welke gebieden een hogere biodiversiteit en/of een specifieke benthos-levensgemeenschap bezitten.	
<i>Doelstelling van het onderzoek:</i> Een ruimtelijk overzicht moet aangeven of er verschillen zijn tussen gebieden op het Nederlands Continentaal Plat. De temporele analyse moet uitwijzen of er veranderingen in de tijd zijn opgetreden.	
<i>Aanpak en tijdpad:</i> Fase 1: Kaartmateriaal (1 juli) Fase 2: Trendanalyse en concept-eindrapportage (8 september) Fase 3: eindrapportage (1 oktober)	
<i>Beoogde en bereikte resultaten en producten:</i> Craeymeersch, J.A., Witbaard, R., Dijkman, E. & Meesters, H.W.G., 2008. Ruimtelijke en temporele patronen in de diversiteit van de macrobenthische infauna op het Nederlands Continentaal Plat. Wageningen IMARES, Rapport C070/08. 40 pp.	
<i>Doorwerking resultaten naar doelgroepen:</i> De diversiteit van de macrobenthische infauna is, zoals eerder vastgesteld, hoger in het noorden dan in het zuiden. In de onderzoeksperiode zijn weinig significante trends in de tijd geconstateerd.	

WOT-studie Draagvlak

Programma WOT-04-006
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Natuurplanbureaufunctie
Projecttitel:	WOT-studie Draagvlak
Projectnummer:	52234177-01
BAS-code	WOT-04-006-040
Projectleider:	Birgit Elands
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-Natuur en PBL
Contactpersoon van de doelgroep:	Drs. H.E. Groenewoud en R. van Oostenbrugge
Startdatum:	01-01-2007
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

Behoefte aan integratie en popularisering van wetenschappelijke kennis over burgerparticipatie, draagvlak en betrokkenheid.

Doelstelling van het onderzoek:

Achtergrond: vermaatschappelijking natuurbeleid, roep om betrokkenheid en medeverantwoordelijkheid van de burger.

Doel: resultaten van recent relevant onderzoek, o.a. in opdracht van het WOt Natuur & Milieu uitgevoerd, toegankelijk maken voor beleidsmakers en maatschappelijk betrokkenen. Daarnaast worden dilemma's en kansen voor beleid aangedragen.

Aanpak: een en ander wordt gerealiseerd in een WOt-studie, waarvan een deel van de hoofdstukken gericht is het beschrijven van empirische studies op een populair-wetenschappelijke manier en een ander deel op theorievorming en –reflectie.

Aanpak en tijdpad:

Nadat het projectplan is goedgekeurd, zijn allereerst het inleidende theoretische hoofdstuk alsmede de zes empirische hoofdstukken geschreven. Conceptversies zijn door de auteurs, editors van de WOt-studie en de contactpersonen van het WOt Natuur & Milieu bediscussieerd en herschreven. Vervolgens is het slothoofdstuk geschreven dat reflecteert op de eerste zeven hoofdstukken. In dit slothoofdstuk zijn ook bijdragen opgenomen van het ministerie van VROM, het Planbureau voor de Leefomgeving en de Stichting Natuur en Milieu. Op grond van gesprekken met de editors van de WOt-studie en de contactpersonen van het WOt Natuur & Milieu wordt op dit moment het slothoofdstuk herschreven.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Elands, B.H.M. en E. Turnhout (eds.). Burgers, beleid en natuur: tussen draagvlak en betrokkenheid. WOt studies nr. 9 WOt Natuur & Milieu, Wageningen.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

De studie geeft een overzicht van de belangrijkste resultaten van onderzoek rondom betrokkenheid bij natuur en draagvlak voor natuurbeleid,

WOT-onderzoek

Verschenen documenten in de reeks Werkdocumenten van de Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu vanaf 2006

Werkdocumenten zijn verkrijgbaar bij het secretariaat van Unit Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, te Wageningen. T 0317 – 48 54 71; F 0317 – 41 90 00; E info.wnm@wur.nl

De werkdocumenten zijn ook te downloaden via de WOT-website www.wotnatuurenmilieu.wur.nl

2006

- 21** *Rienks, W.A., I. Terluin & P.H. Vereijken.* Towards sustainable agriculture and rural areas in Europe. An assessment of four EU regions
- 22** *Knegt, B. de, H.W.B. Bredenoord, J. Wiertz & M.E. Sanders.* Monitoringsgegevens voor het natuurbeheer anno 2005. Ecologische effectiviteit regelingen natuurbeheer: Achtergrondrapport 1
- 23** *Jaarrapportage 2005.* WOT-04-001 – Monitor- en Evaluatiesysteem Agenda Vitaal Platteland
- 24** *Jaarrapportage 2005.* WOT-04-002 – Onderbouwend Onderzoek Natuurplanbureaufunctie
- 25** *Jaarrapportage 2005.* WOT-04-385 - Milieuplanbureaufunctie
- 26** *Jaarrapportage 2005.* WOT-04-394 – Natuurplanbureaufunctie
- 27** *Jaarrapportage 2005.* WOT-04 - Kennisbasis
- 28** *Verboom, J., R. Pouwels, J. Wiertz & M. Vonk.* Strategisch Plan LARCH. Van strategische visie naar plan van aanpak
- 29** *Velthof, G.L. en J.J.M. van Grinsven (eds.)* Inzet van modellen voor evaluatie van de meststoffenwet. Advies van de CDM-werkgroep Harmonisatie modellen
- 30** *Hinssen, M.A.G., R. van Oostenbrugge & K.M. Sollart.* Draaiboek Natuurbalans. Herziene versie
- 31** *Swaay, C.A.M. van, V. Mensing & M.F. Wallis de Vries.* Hotspots dagvlinder biodiversiteit
- 32** *Goossen, C.M. & F. Langers.* Recreatie en groen in en om de stad. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2006
- 33** *Turnhout, Chr. Van, W.-B. Loos, R.P.B. Foppen & M.J.S.M. Reijnen.* Hotspots van biodiversiteit in Nederland op basis van broedvogelgegevens
- 34** *Didderen, K en P.F.M. Verdonschot.* Graadmeter Natuurwaarde aquatisch. Typen, indicatoren en monitoring van regionale wateren
- 35** *Wamelink, G.W.W., G.J. Reinds, J.P. Mol-Dijkstra, J. Kros & H.J.J. Wieggers.* Verbeteringen voor de Natuurplanner
- 36** *Groeneveld, R.A. & R.A.M. Schrijver.* FIONA 1.0; Technical description
- 37** *Luesink, H.H., M.J.C. de Bode, P.W.G. Groot Koerkamp, H. Klinker, H.A.C. Verkerk & O.Oenema.* Protocol voor monitoring landelijke mestmarkt onder een stelsel van gebruiksnormen
- 38** *Bakker-Verdurmen, M.R.L., J.W. Eimers, M.A.G. Hinssen-Haanen, T.J. van der Zwaag-van Hoorn.* Handboek secretariaat WOT Natuur & Milieu
- 39** *Pleijte, M. & M.A.H.J. van Bavel.* Europees en gebiedsgericht beleid: natuur tussen hamer en aambeeld? Een verkennend onderzoek naar de relatie tussen Europees en gebiedsgericht beleid
- 40** *Kramer, H., G.W. Hazeu & J. Clement.* Basiskaart Natuur 2004; vervaardiging van een landsdekkend basisbestand terrestrische natuur in Nederland
- 41** *Koomen, A.J.M., W. Nieuwenhuizen, J. Roos-Klein Lankhorst, D.J. Brus & P.F.G. Vereijken.* Monitoring landschap; gebruik van steekproeven en landsdekkende bestanden
- 42** *Selnes, T.A., M.A.H.J. van Bavel & T. van Rheenen.* Governance of biodiversity
- 43** *Vries, S. de. (2007)* Veranderende landschappen en hun beleving
- 44** *Broekmeijer, M.E.A. & F.H. Kistenkas.* Bouwen en natuur: Europese natuurwaarden op het ruimtelijk ordeningsspoor. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2006
- 45** *Sollart, K.M. & F.J.P. van den Bosch.* De provincies aan het werk; Praktijkervaringen van provincies met natuur- en landschapsbeleid in de periode 1990-2005. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2006
- 46** *Sollart, K.M. & R. de Niet met bijdragen van M.M.M. Overbeek.* Natuur en mens. Achtergronddocument bij de Natuurbalans 2006
- ### 2007
- 47** *Ten Berge, H.F.M., A.M. van Dam, B.H. Janssen & G.L. Velthof.* Mestbeleid en bodemvruchtbaarheid in de Duin- en Bollenstreek; Advies van de CDM-werkgroep Mestbeleid en Bodemvruchtbaarheid in de Duin- en Bollenstreek
- 48** *Kruit, J. & I.E. Salverda.* Spiegeltje, spiegeltje aan de muur, valt er iets te leren van een andere planningscultuur?
- 49** *Rijk, P.J., E.J. Bos & E.S. van Leeuwen.* Nieuwe activiteiten in het landelijk gebied. Een verkennende studie naar natuur en landschap als vestigingsfactor
- 50** *Ligthart, S.S.H.* Natuurbeleid met kwaliteit. Het Milieu- en Natuurplanbureau en natuurbeleidsevaluatie in de periode 1998-2006
- 51** *Kennismarkt 22 maart 2007; van onderbouwend onderzoek Wageningen UR naar producten MNP in 27 posters*
- 52** *Kuindersma, W., R.I. van Dam & J. Vreke.* Sturen op niveau. Perversies tussen nationaal natuurbeleid en besluitvorming op gebiedsniveau.
- 53.1** *Reijnen, M.J.S.M.* Indicators for the 'Convention on Biodiversity 2010'. National Capital Index version 2.0
- 53.3** *Windig, J.J., M.G.P. van Veller & S.J. Hiemstra.* Indicatoren voor 'Convention on Biodiversity 2010'. Biodiversiteit Nederlandse landbouwhuisdieren en gewassen
- 53.4** *Melman, Th.C.P. & J.P.M. Willemsen.* Indicators for the 'Convention on Biodiversity 2010'. Coverage protected areas.
- 53.6** *Weijden, W.J. van der, R. Lewis & P. Bol.* Indicatoren voor 'Convention on Biodiversity 2010'. Indicatoren voor het invasieproces van exotische organismen in Nederland
- 53.7a** *Nijhof, B.S.J., C.C. Vos & A.J. van Strien.* Indicators for the 'Convention on Biodiversity 2010'. Influence of climate change on biodiversity.
- 53.7b** *Moraal, L.G.* Indicatoren voor 'Convention on Biodiversity 2010'. Effecten van klimaatverandering op insectenplagen bij bomen.

- 53.8** *Fey-Hofstede, F.E. & H.W.G. Meesters.* Indicators for the 'Convention on Biodiversity 2010'. Exploration of the usefulness of the Marine Trophic Index (MTI) as an indicator for sustainability of marine fisheries in the Dutch part of the North Sea.
- 53.9** *Reijnen, M.J.S.M.* Indicators for the 'Convention on Biodiversity 2010'. Connectivity/fragmentation of ecosystems: spatial conditions for sustainable biodiversity
- 53.11** *Gaaff, A. & R.W. Verburg.* Indicators for the 'Convention on Biodiversity 2010' Government expenditure on land acquisition and nature development for the National Ecological Network (EHS) and expenditure for international biodiversity projects
- 53.12** *Elands, B.H.M. & C.S.A. van Koppen.* Indicators for the 'Convention on Biodiversity 2010'. Public awareness and participation
- 54** *Broekmeyer, M.E.A. & E.P.A.G. Schouwenberg & M.E. Sanders & R. Pouwels.* Synergie Ecologische Hoofdstructuur en Natura 2000-gebieden. Wat stuurt het beheer?
- 55** *Bosch, F.J.P. van den.* Draagvlak voor het Natura 2000-gebiedenbeleid. Onder relevante betrokkenen op regionaal niveau
- 56** *Jong, J.J. & M.N. van Wijk, I.M. Bouwma.* Beheerskosten van Natura 2000-gebieden
- 57** *Pouwels, R. & M.J.S.M. Reijnen & M. van Adrichem & H. Kuipers.* Ruimtelijke condities voor VHR-soorten
- 58** *Bouwma, I.M.* Quickscan Natura 2000 en Programma Beheer.
- 59** *Schouwenberg, E.P.A.G.* Huidige en toekomstige stikstofbelasting op Natura 2000-gebieden
- 60** Niet verschenen
- 61** *Jaarrapportage 2006.* WOT-04-001 – ME-AVP
- 62** *Jaarrapportage 2006.* WOT-04-002 – Onderbouwend Onderzoek
- 63** *Jaarrapportage 2006.* WOT-04-003 – Advisering Natuur & Milieu
- 64** *Jaarrapportage 2006.* WOT-04-385 – Milieuplanbureaufunctie
- 65** *Jaarrapportage 2006.* WOT-04-394 – Natuurplanbureaufunctie
- 66** *Brasser E.A., M.F. van de Kerkhof, A.M.E. Groot, L. Bos-Gorter, M.H. Borgstein, H. Leneman* Verslag van de Dialogen over Duurzame Landbouw in 2006
- 67** *Hinssen, P.J.W.* Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu. Werkplan 2007
- 68** *Nieuwenhuizen, W. & J. Roos Klein Lankhorst.* Landschap in Natuurbalans 2006; Landschap in verandering tussen 1990 en 2005; Achtergronddocument bij Natuurbalans 2006.
- 69** *Geelen, J. & H. Leneman.* Belangstelling, motieven en knelpunten van natuuraanleg door grondeigenaren. Uitkomsten van een marktonderzoek.
- 70** *Didderen, K., P.F.M. Verdonschot, M. Bleeker.* Basiskaart Natuur aquatisch. Deel 1: Beleidskaarten en prototype
- 71** *Boesten, J.J.T.I., A. Tiktak & R.C. van Leerdam.* Manual of PEARLNEQ v4
- 72** *GrashofBokdam, C.J., J. Frissel, H.A.M. Meeuwssen & M.J.S.M. Reijnen.* Aanpassing graadmeter natuurwaarde voor het agrarisch gebied
- 73** *Bosch, F.J.P. van den.* Functionele agrobiodiversiteit. Inventarisatie van nut, noodzaak en haalbaarheid van het ontwikkelen van een indicator voor het MNP
- 74** *Kistenkas, F.H. en M.E.A. Broekmeyer.* Natuur, landschap en de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
- 75** *Luttik, J., F.R. Veeneklaas, J. Vreke, T.A. de Boer, L.M. van den Berg & P. Luttik.* Investeren in landschapskwaliteit; De toekomstige vraag naar landschappen om in te wonen, te werken en te ontspannen
- 76** *Vreke, J.* Evaluatie van natuurbeleidsprocessen
- 77** *Apeldoorn, R.C. van,* Working with biodiversity goals in European directives. A comparison of the implementation of the Birds and Habitats Directives and the Water Framework Directive in the Netherlands, Belgium, France and Germany
- 78** *Hinssen, P.J.W.* Werkprogramma 2008; Unit Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu (WOT-04). Onderdeel Planbureaufuncties Natuur en Milieu.
- 79** *Custers, M.H.G.* Betekenissen van Landschap in onderzoek voor het Milieu- en Natuurplanbureau; een bibliografisch overzicht
- 80** *Vreke, J., J.L.M. Donders, B.H.M. Elands, C.M. Goossen, F. Langers, R. de Niet & S. de Vries.* Natuur en landschap voor mensen Achtergronddocument bij Natuurbalans 2007
- 81** *Bakel, P.J.T. van, T. Kroon, J.G. Kroes, J. Hoogewoud, R. Pastoors, H.Th.L. Massop, D.J.J. Walvoort.* Reparatie Hydrologie voor STONE 2.1. Beschrijving reparatie-acties, analyse resultaten en beoordeling plausibiliteit.
- 2008**
- 82** *Kistenkas, F.H. & W. Kuindersma.* Jurisprudentie-monitor natuur 2005-2007; Rechtsontwikkelingen Natura 2000 en Ecologische Hoofdstructuur
- 83** *Berg, F. van den, P.I. Adriaanse, J. A. te Roller, V.C. Vulto & J.G. Groenwold.* SWASH Manual 2.1; User's Guide version 2
- 84** *Smits, M.J., M.J. Bogaardt, D. Eaton, P. Roza & T. Selnes.* Tussen de bomen het geld zien. Programma Beheer en vergelijkbare regelingen in het buitenland (een quick-scan)
- 85** *Dijk, T.A. van, J.J.M. Driessen, P.A.I. Ehlert, P.H. Hotsma, M.H.M.M. Montforts, S.F. Plessius & O. Oenema.* Protocol beoordeling stoffen Meststoffenwet; versie 1.0
- 86** *Goossen, C.M., H.A.M. Meeuwssen, G.J. Franke & M.C. Kuyper.* Verkenning Europese versie van de website www.daarmoetikzijn.nl.
- 87** *Helming, J.F.M. & R.A.M. Schrijver.* Economische effecten van inzet van landbouwsubsidies voor milieu, natuur en landschap in Nederland; Achtergrond bij het MNP-rapport 'Opties voor Europese landbouwsubsidies
- 88** *Hinssen, P.J.W.* Werkprogramma 2008; Unit Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu (WOT-04). Programma 001/003/005
- 90** *Kramer, H.* Geografisch Informatiesysteem Bestaande Natuur; Beschrijving IBN1990t en pilot ontwikkeling BN2004
- 92** *Jaarrapportage 2007.* WOT-04-001 – Koepel
- 93** *Jaarrapportage 2007.* WOT-04-002 – Onderbouwend Onderzoek
- 94** *Jaarrapportage 2007.* WOT-04-003 – Advisering Natuur & Milieu
- 95** *Jaarrapportage 2007.* WOT-04-005 – M-AVP
- 96** *Jaarrapportage 2007.* WOT-04-006 – Natuurplanbureaufunctie
- 97** *Jaarrapportage 2007.* WOT-04-007 – Milieuplanbureaufunctie
- 98** *Wamelink, G.W.W.* Gevoeligheids- en onzekerheids-analyse van SUMO
- 99** *Hoogeveen, M.W., H.H. Luesink, L.J. Mokveld & J.H.*

- Wisman*. Ammoniakemissies uit de landbouw in Milieubalans 2006: uitgangspunten en berekeningen
- 100** *Kennismarkt 3 april 2008; Van onderbouwend onderzoek Wageningen UR naar producten MNP*
- 101** *Mansfeld, M.J.M. van & J.A. Klijn*, "Balansen op de weegschaal". Terugblik op acht jaar Natuurbalansen (1996-2005)
- 102** *Sollart, K.M. & J. Vreke*. Het faciliteren van natuur- en milieueducatie in het basisonderwijs; NME-ondersteuning in de provincies
- 103** *Berg, F. van den, A. Tiktak, J.G. Groenwold, D.W.G. van Kraalingen, A.M.A. van der Linden & J.J.T.I. Boesten*, Documentation update for GeoPEARL 3.3.3
- 104** *Wijk, M.N., van (redactie)*. Aansturing en kosten van het natuurbeheer. Ecologische effectiviteit regelingen natuurbeheer
- 105** *Selnes, T. & P. van der Wielen*. Tot elkaar veroordeeld? Het belang van gebiedsprocessen voor de natuur
- 106** *Annual reports for 2007; Programme WOT-04*
- 107** *Pouwels, R. J.G.M. van der Gref, M.H.C. van Adrichem, H. Kuiper, R. Jochem & M.J.S.M. Reijnen*, LARCH Status A
- 108** *Wamelink, G.W.W.* Technical Documentation for SUMO2 v. 3.2.1,
- 109** *Wamelink, G.W.W., J.P. Mol-Dijkstra & G.J. Reinds*, Herprogrammeren van SUMO2. Verbetering in het kader van de modelkwaliteitslag
- 110** *Salm, C. van der, T. Hoogland & D.J.J. Walvoort*, Verkenning van de mogelijkheden voor de ontwikkeling van een metamodel voor de uitspoeling van stikstof uit landbouwgronden
- 111** *Dobben H.F. van & R.M.A. Wegman*, Relatie tussen bodem, atmosfeer en vegetatie in het Landelijk Meetnet Flora (LMF)
- 112** *Smits, M.J.W. & M.J. Bogaardt*. Kennis over de effecten van EU-beleid op natuur en landschap
- 113** *Maas, G.J. & H. van Reuler*. Boomkwekerij en aardkunde in Nederland,
- 114** *Lindeboom, H.J., R. Witbaard, O.G. Bos & H.W.G. Meesters*. Gebiedsbescherming Noordzee, habitattypen, instandhoudingdoelen en beheermaatregelen
- 115** *Leneman, H., J. Vader, L.H.G. Slangen, K.H.M. Bommel, N.B.P. Polman, M.W.M. van der Elst & C. Mijnders*. Groene diensten in Nationale Landschappen- Potenties bij een veranderende landbouw,
- 116** *Groeneveld, R.A. & D.P. Rudrum*. Habitat Allocation to Maximize Biodiversity, A technical description of the HAMBO model
- 117** *Kruit, J., M. Brinkhuijzen & H. van Blerck*. Ontwikkelen met kwaliteit. Indicatoren voor culturele vernieuwing en architectonische vormgeving
- 118** *Roos-Klein Lankhorst, J.*, Beheers- en Ontwikkelingsplan 2007: Kennismodel Effecten Landschap Kwaliteit; Monitoring Schaal; BelevingsGIS
- 119** *Henkens, R.J.H.G.*, Kwalitatieve analyse van knelpunten tussen Natura 2000-gebieden en waterrecreatie
- 120** *Verburg, R.W., I.M. Jorritsma & G.H.P. Dirx*. Quick scan naar de processen bij het opstellen van beheerplannen van Natura 2000-gebieden. Een eerste verkenning bij provincies, Rijkswaterstaat en Dienst Landelijk Gebied
- 121** *Daamen, W.P.* Kaart van de oudste bossen in Nederland; Kansen op hot spots voor biodiversiteit
- 122** *Lange de, H.J., G.H.P. Arts, W.C.E.P. Verberk*, Verkenning CBD 2010-indicatoren zoetwater. Inventarisatie en uitwerking relevante indicatoren voor Nederland
- 123** *Vreke, J., N.Y. van der Wulp, J.L.M. Donders, C.M. Goossen, T.A. de Boer, R. Henkens*, Recreatief gebruik van water. achtergronddocument Natuurbalans 2008
- 124** *Oenema, O., J.W.H. van der Kolk*, Over de complexiteit van milieubeleid en haar berekenbaarheid
- 125** *Oenema, O., A. Tiktak*, Niet is zonder grond
- 126** *Kamphorst, D.A.*, Beleidsprogramma Biodiversiteit. Verkenning van de beleidstheorie
- 127** *Dirx, G.H.P., F.J.P. van den Bosch*, Quick scan gebruik Catalogus groenblauwe diensten
- 128** *Loeb, R., P.F.M. Verdonschot*, De complexiteit van nutriëntenlimitaties in oppervlaktewateren
- 129** *Kruit, J., P.M. Veer*, Herfotografie van landschappen
- 130** *Smit, A., O. oenema, J.W.H. van der Kolk*, Indicatoren Landelijk Gebied
- 131** *Agricola, H.J.*, Achtergronddocument net nulmeting Monitor Agenda Vitaal Platteland
- 132** *Jaarrapportage 2008*. WOT-04-001 – Koepel
- 133** *Jaarrapportage 2008*. WOT-04-002 – Onderbouwend Onderzoek
- 134** *Jaarrapportage 2008*. WOT-04-003 – Advisering Natuur & Milieu
- 135** *Jaarrapportage 2008*. WOT-04-005 – M-AVP
- 136** *Jaarrapportage 2008*. WOT-04-006 – Natuurplanbureaufunctie
- 137** *Jaarrapportage 2008*. WOT-04-007 – Milieuplanbureaufunctie